

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

VI.

Иzlази половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VII.

СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповједи

писме М. М.
 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 (Н а с т а в а к.)
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

8. Бог свакога прима на покајање.

„Просите, и дасте вамъ: ищите, и обрзаете: толцете, и отверзет се вамъ“ (Луки 11. 9).⁹⁴⁾

У овима Божанственијема ријечима огледа се велико човјекољубље Спаситељево према људима. Бог творац — Отац — упућује своју дјецу — створења своја — да просе и ишту, обећавајући им, да ће им дати оно, што буду просили; да ће наћи оно, што буду искали, и да ће им се отворити, гдје буду куцали. А шта би ми просили од Бога, шта би од Њега искали, и како би нам било најбоље на врата Његова куцати? На ова врло важна питања ми ћемо одговорити опет самијема рије-

⁹⁴⁾ Лук. 11, 9.

чима Христа Спаситеља, који говори: „ищите же прежде царства Божія и правды Его.“ (Мат. 6, 33.)⁹⁵⁾

Бог нам обећаје дати ова небесна блага, а да их се ми удостојимо, нужно је наше искање.

Прошења и искања наша тијех вјечнијех добара треба да буду поткријепљена вјером нашом у Бога. Кад ми будемо таквом вјером и чистосрдачнијем покајањем куцали на вратима неограниченога милосрђа Божијега, Господ ће нам отворити врата Своје милости и помиловања у опроштењу нашијех гријехова, и тијем постаћемо права дјеца Божија и законити напљедници царства небеснога.

Небесна врата нигда пред нама неће бити затворена, само кад ми пред њима будемо стојали проникнути духом чистога покајања. А да би ми вазда ту мисао ка покајању гајили, св. црква при свакидашњему служењу своме опомиње нас на ту св. дужност овим ријечима: „Прочее время живота нашего въ миръ и покаяніи скончати у Господа просимъ.“

У милост Божију ми не смемо сумњати, јер Он нас упућује, да просимо Његове милости, и то је доказ, да Он нас милостиво очекује.

Зато нека нас не плаше ни велики, ни многобројни гријехови наши. Нашему очишћењу помаже само наше чистосрдачно и топло покајање и признање у исповиједи својијех гријехова пред Богом.

Немојмо се бојати, па ма било да смо и утопули у дубоко и широко море нашијех гријехова. Бог ће нас спасти и избавити, само ако се за своје гријехове будемо кајали, исто онако, као што је из дубина морскијех преко кита избавио пророка Јону.

И ако нас за њеко дуже, или краће вријеме гријеховима ограђени бедем може од Бога раставити, али искрено покајање и чистосрдачна исповијед наша пору-

⁹⁵⁾ Мат. 6. 33; Лук. 12, 13.

пиће тај бедем, и ми ћемо се наћи пред Богом очишћени и помиловани.

Чувајмо се од исповиједи, која би само преко језика и кроз уста пролазила, а не би из срца и душе изви-рала. Таква исповијед била би слична ономе лукавине и притворноме поступку Понтијскога Пилата, који је пред народом лицемјерно опрао руке, као тобож, да тијем покаже своју невиност у смрти Господњој. Нека нас Бог сачува од такве пријеварне исповиједи и обмане.

Грешна жена није добила опроштење својих гри-јехова цијеном скупоцјенога мира, којим је помазала ноге Спаситељеве, него је то добила вјером, којом је била побуђена, да то учини. Таквом вјером руководимо се и ми у покајању, па Бог неће допустити, да у гри-јеху погинемо.

Ми смо дужни вјеровати, да је сила опроштења у милости и благодати Божијој. Зато при покајању — исповиједи — управимо мисли наше на небо и отуда просимо опроштења и помиловања, па ће нас Бог удо-стојити онијех утјешителнијех ријечи: „Господ је дигао с' нас гријехове наше.“⁹⁶⁾

Многи примјери Св. Писма могу нас увјерити, како је Преблаг и Бог на покајање примао многе велике грешнике.

Ниневићани за своје гријехове били су гњевом Божијим осуђени, да кроз три дана морају погинути. Али свесрдна молитва и истинито покајање спасло их је од те страшне осуде. Они пред Богом признавши своје гри-јехове, мјесто гордости прихватили смиреношћу; мјесто неуздражања пост; мјесто развратности побожност. И тако гњев Божији обратише у Његово благо помиловање и опроштење.

Кад је пророк Натан обличио Цара Давида за страшни његов гријех, Давид се покајао и Богу гријех

⁹⁶⁾ Царств. 12, 13.

исповиједао: „беззаконіе мое азъ знаю, и грѣхъ мой предомноу естъ выну,“ Бог му је тијем опростио, и помиловао га је.

Многогрешни митар молио се: „Боже милостивъ буди мнѣ грѣшноме,“ и Бог му је опростио.

Апостол Петар три пута се одрекао Христа, па кад се покајао, Бог га је примио.

Бог је на покајање примио Апостола Павла; Самарјанку и Голготског разбојника. Велика грешница Марија из Јегипта, покајањем очистивши се од гријеха, удостојила се стојати на ваздуху.

У вријеме Грчкога Цара Маврикија појавио се био један разбојник, који је убиствима и отимачином страшно заплашио био становнике оне околине, гдје је он та зла чинио. Власти више пута слале су војску, али јој нигда за руком није пошло да злочинца ухвати. На пошљетку цар се ријеши, те разбојнику по једноме човјеку пошље своју царску наредбу, којом му нареди, да прекине даља злочинства. Разбојник кад виђе царску наредбу, она га страшно порази, као да нека Божанствена сила с неба. Он од тога часа престаде чинити даља зла, па похита и пане пред ногама царевима, молећи за опроштење. Цар му је опростио, али то за њега не бијаше доста, јер га мучаше савјест за зла, која је био починио. Под теретом такве грижње савјести, он се разболи и буде послат у народну болницу на лијечење. Болест његова из дана у дан све се више погоршавала. Несрећни болесник предвиђајући крај свога живота, а сјећајући се великијех својијех гријехова, које је у животу починио, непрестано молио је Бога, да му опрости. При непрекидним молитвама очи његове биле су извор његовијех горкијех и топлијех суза тако, да је његова марама (отирач) вазда мокра била, као да је из воде била извађена. Кад је болесни разбојник при пошљедњима већ издисајима био, болеснички лекар налазио се ван болнице, код своје куће. Лекару појавило се привиђење у сну, а то: да се око постеље болнога разбојника находи више Јетиопљана, и да

је сваки од њих у руци имао по комад хартије, која је била исписана злијема дјелима, која је разбојник у у животу своје учинио. Ту је истодобно видио и два анђела, који су настојали, да пронађу и које добро дјело, које је умирући у животу своје учинио. Донесене су биле мјере, да се премјере и добра и зла дјела умирућега. Кад су Јетиопљани поставили све своје хартије на једној страни, онда је мјера претегла на њихову страну. Анђели немајући што друго са своје стране на мјеру поставити, метнули су онај разбојников отирач, који је сав био мокар од његових суза. Отирач тај претегао је на страну Анђела и тијем нестале су све хартије, које Јетиопљани бијаху метнули на мјеру. Тада су Анђели узели душу умрлога и однијели је на небо, а Јетиопљани разбојник су се. Разбудивши се љекар, одмах је похитао у болницу да се увјери о ономе, што му се у сну привидело. Мало прије него што је љекар у болницу уљегао, разбојник бијаше издахнуо, и сквашени отирач нађе, гдје још стајаше на очима умрлога.⁹⁶⁾

Примјери, који су овдје изложени, служе нам као увјерење, да Бог и највеће грешнике прима на покајање, само кад му се они искрено у покајању при исповиједи моле за опроштај својих гријехова.

Ово треба да нам вазда лебди пред душевнима напима очима, па да иза свакојега нашега пријеступа куцамо на вратима милосрђа Божијега са тврдом и непоколебљивом вјером, да ће нам се вазда врата милости Божије отворити, и да ће нас Премилосививи Бог примити на покајање и удијелити нам опрштење.

⁹⁶⁾ Пав. Николѣскій: О покаяніи — Москва 1894. стр. 13—14.

9. Исповијед не ваља одлагати.

„Не медли обратитися ко Господу, и не отлагай день отъ дне: внезапно бо изыдетъ гнѣвъ Господень, и во время мести погибнеши.“⁹⁷⁾

Много има, који одлажу покајање са изговором: исповиједаћу се идуће седмице, или наступајућега мјесеца. Пропусти ли когод то учинити први или други пут, кад је био намјеран, онда каже: учинићу у најпрви наступајући пост. Пропусти ли то учинити и тада, онда вели: ако се нијесам исповиједао ове, то ништа зато, ја ћу друге године. И тако од времена на вријеме неки одлажу исповијед.

Такви људи су на погрешноме путу. Они заборављају да су смртни. Поред свега тога, што често пута виђају, да смрт многима дође онда, кад јој се они и не надају; али опет они према томе равнодушни остају, да и њима тај час може доћути данас или сјутра; ове или идуће седмице; овога или другега мјесеца; ове или наступајуће године.

CRNOJEVIĆ

Многи опет одлажу исповијед с намјером, да ће је тобож извршити у вријеме своје старости или опасне болести. Одлагати исповијед тешки је то гријех пред Богом, и то је врло опасно.

У доба наше старости оставиће нас наше тјелесне снаге, и по томе нећемо ми оставити своје гријехове, него ће гријехови нас оставити. Онај, који се таквијема мислима руководи, најбољи дио живота — своју младост — гријеху жртвује; а слабију чест — старост своју — хоће тобож да Богу у покајању посвети. Но питање је: хоће ли и то таквоме поћи за руком? — то је неизвјесно. Ми знамо, да су многи у томе пропанули и своју вјечну погибију нашли.

Они пак, који мисле, да се тобож исповиједају при својој болести, опет се грдно варају; јер су болести

⁹⁷⁾ Сирах. 5, 8.

различите. Једне болеснику на пречац живот могу прекинути! друге му говор одузму, а треће свијест помуте, те при таквоме случају болесник није у стању, да може исповиједати гријехове своје и од њих очистити душу своју.

По овоме нико нека не мисли, као да Бог не би покајање и у потоњему часу примио. — То није тако, него је овдје ријеч, да се чувамо одлагати исповијед из бојазни, да нам више изложене околности не би спријечиле, да се у потоњему часу можемо покајањем од гријеха очистити.

Немојмо дакле одлагати исповијед. Млади и стари; богаташи и сиромаси; здрави и болесни; мушки и женски — сви без разлике нека се исповиједају у одређено за то вријеме.

Појави ли се коме год у памети нека сумња: нећу се исповиједати ове, него друге године, онда тај треба да зна, да га у томе омета зли и нечастиви дух, тај грозни непријатељ човјечије душе. Зато, о Хришћанине, отреси се тога злого робовања. Зли дух старији је непријатељ рода људскога и прави је човјекоубица (Јоан. 8, 44.), па бјежи и ти, да и тебе не убије.

Кад ко огрезне у гријеховима, па под теретом душевнога бола откаже исповијед, такви је сличан ономе земљодјелцу, који би у радно доба пошао на своју њиву, и видјевши је, стао би размишљати: „земља је моја суха и без влаге, а опет сва је обрасла у трње, при томе сада су и врућине наступиле, па најпослије и ја се осјећам уморан; зато одложићу радњу за друго удобније вријеме.“ Таквоме би ваљало рећи: човјече! твоје рало дужно је умекшати твоју земљу; твоја рука дужна је искрчити и истријebити разбусато трње са земље твоје. Умор твој није од зноја, него од твоје љености. — Знади — да ће ти љето проћи без рада; али ћеш за то у зиму гладовати.⁹⁸⁾

⁹⁸⁾ Прот. Пав. Богословский. С. П. Б. 1891 стр. 59.

Онај, који откаже исповијед, сличан је вишеизложеноме љењивцу. Зато нигда не смијемо допустити, да се умори дух наш, нити да засуше наши хришћански осјећаји у тежињи за наше покајање. Допустимо ли то, онда знадимо, да је души нашој наступио страшни глад, од кога би она морала бити уморена вјечном смрћу.

Можда на жалост има и таквијех, који се не старају, нити мисле да се исповиједају! Такви су се удаљили од пута, који води к Богу и по томе достојни су највећега сажалења.

Доћи ће вријеме, кад ће такве Бог позвати к Себи, али неће их позвати, да се кају, јер ће то за њих бити касно, него ће их позвати, да даду одговор за дјела своја. Жалосно је, што их несретњике очекује она страшна осуда Господња: „Идите отъ Мене проклятии во огнь вѣчный уготованный диаволу и ангеломъ его.“⁹⁹⁾

Некада ће доћи вријеме, када ће грешници зажељети, да се приближе Господу; али ће тада пред њима бити затворена врата. Кад буду звали Господа, чуће одзив: не познајем вас, ви мене не знадете, па не знам ни ја вас; ви мене не послушасте, па и ја вас не слушавам.“¹⁰⁰⁾

Ко жели, да избјегне ову страшну осуду Господњу, и ко жели, да се пред њим не затворе врата небесна, тај треба, да се редовно исповиједа. Исповијед је завјет с Богом о поправљању начина живота

Покајање — исповијед — помирење је грешника с Богом. Онај, који одлаже исповијед, злоупотребљава милосрђе Божије.

Цар Давид одређује човјечији вијек од 70 до 80 г.¹⁰¹⁾ Управо тако и јест, ријетке су појаве, да ко тај број година животом пријеђе. Пошто је наш вијек на земљи тако ограничен, што би ми могли друго и мислити, него

⁹⁹⁾ Мат. 25, 41.

¹⁰⁰⁾ Лук. 13, 25—27.

¹⁰¹⁾ Псал. 89, 10.

да ћемо у једној од вишеозначених година овај живот другијем замијенити. Предпоставимо себи, кад би нам когод донио 70—80 малих колачића хљебова, и предложио нам их за храну са изјавом, да нам је свака друга храна забрањена; а при томе кад би нам казато било, да је у једноме од тих колачића метнут отров, од кога окусивши, морали би умријети. Ми принуђени глађу морали би јести од тих хљебова, али би са највећом опрезношћу узимали један по један хљеб, пажљиво прегледајући га, да би избјегли онај отровни.

Овако исто имали би се односити ка годинама нашега живота, па оне биле у животу нашем вишебројне или малобројне, и ка свакој појединој дужни смо бити пажљиви, да се у свакој покајањем — исповијешћу — очистимо од наших гријехова.¹⁰²⁾

Кад је ово овако, и кад другојачије бити не може, онда не смијемо одлагати покајање, него вазда у своје вријеме да исповиједамо своје гријехове. Признајимо пред Богом своја преступљења и у покајању иштите од Њега милости и опроштења. Све то чинимо са тврдом вјером, да ће Бог примити наше покајање и опростити гријехове наше.

Ову св. дужност испуњавати без разлике сваки је дужан. Нико не смије помислити: млад сам и здрав сам, па ћу имати кад ту дужност испунити. Ко тако мисли грдно се вара. Ми имамо небројно примјера, да је болесни оздравио, а здрави преминуо. — Знамо, да многи стари још продужава свој живот, а да је многи млади отишао Богу на истину.

Кад кога смрт затече нераскајана, за њега ни страшни суд није далеко; јер послје смрти покајања нема. Зато не оклијевајмо и неодлажимо, него се у своје вријеме покајмо — исповиједајмо; јер не знамо дана ни часа: „въ онѣже Сынъ чловѣческій придетъ.“^{103.)}

^{102.)} Прот. Јевгениј Поповъ: О покаяннн. Пермъ 18885.

^{103.)} Мат. 25. 13.

О М И Л И Ј Е.

НАПИСАО Дионисије Миковић, игуман.

На Ускрс.

Љубазни Хришћани!

Христосъ воскресе!

Све се весели! Све је данас мило и премило! Црну завјесу на светим „дварима“, црне завјесе и свештене одежде замијениле свијетле веселе; света звона милогласно зајевала, а сузу жалосницу душе хришћанске замијенио осмијех радости и весеља; у цркви нашој светој, православној, умукнула жалопојка, а мјесто ње весело се ори: „Христос воскресе!“

На крсту се свршило дјело људског избављења; у мрачном гробу људска опачина запечатила *Сутце* сунца, али већ трећег дана пустош влада и у том гробу, као што владаше и у нечистивим, невјерним срцима мучитеља Божије премудрости, јер јер из тог гроба *Синъ Первенець* (Ис. 4. 22) Христос воскресе!

Над урвином *мрака и незнања* слави побједу свјетлост богопознања; над *страшним гробом* богомрства и братомрства, ликује љубав према Богу и *Блажјелу*; над језером мучничких суза сиротана притиштених леденијем брдом неправнице људске мирише тамјан славе, побједе и вјечне утјехе, освећене на Јордану, а посвећене на Голготи, јер: Христос воскресе!

Она грдна планина леда, одјевена људском злбом и завишћу, кривоклеством, мржњом и напашћу, издајством, гордошћу, себичношћу, невјерством и неслогом; насиљем и неправдом, једном ријечју, сваком грешном работом, растопи се на данашњи дан, *на празник празника, на славу слава*, кад света црква наша православна слави Ускрс жениха свог, Основаоца свог; Главе своје, и пјева: *Христос воскресе!*

Онај грешни синџир, у коме стењаше свијест и савјест, пуче, и звокотање његово као гром погоди у срце и душу Пилата и свију неправедних судија, и свискуше они у грјеховном калу, јер: „Христос воскресе!“

Са милионима хришћанског свијета славимо ми данас Христов Ускрс, али да слава наша буде хришћанска у правом и потпуном смислу ове узвишене ријечи, треба нам да се часком осврнемо на своју прошлост, на ако је у њој, нашим поводом,

изазвата која сиротинска суза и канула у језеро сиротинских суза, треба да ту сузу отаремо тешким кајањем и добročинствима; јер би иначе суза та узаврела и силом жестине опарила наше срце, и вјечним жигом срама и презрјења жигосала душу нашу; ако је нашим поводом она ледена гора, што притиска срце и душу, у опће напредак човјечанства овог и оног свијета бољега, добила који листић... треба да га опаримо врелом сузом искреног кајања, и да га замијенимо цвијетом хришћанских врлина од сјемена са листова јеванђеља светог; ако је ко прионуо за комадичак растрганог синџира, што уништи Пилата и све неправедне судије, тај треба да се постиди, да комадичак тај проклети скине са душе и са срца, са свијести и савјести, да га опљује и да га згази; да му се под ногоступом уништи, а тамјаном правде, ове чисте шћерке Божије, да кади собом учињене неправике и криви безакони суд. Тада ће Богу бити угодна са наших уста пјесма: *Христос воскрес!*

Ако тако, Боже сачувај, не би урадили, изгледали би ми као гробови на око лијепо, али пуно загушљивог смрада; као лађа на мору лијепо окићена, али дна прошупљена, те ће да потоне; и као бисер који ће живина да згази, облати и уништи; и уста наша не би била достојна зацјевати истину пјесме величајне: *Христос воскрес!*

Па зар ми, мила српска браћо и сестре, да се не отресемо прљавости, које теготе душу нашу и напредак наш?! Ми, који изгледамо на ускре ућепене славне запамћене прошлости завидне: кад знамо и познамо по свему и свачему, да са прљавости наше не може канути ни капљица уља у канђело свето, што ускресу томе треба да се уждије да горн вјечно на видик свему свијету, на част свијести и савјести, слоге, мира и љубави српске, на славу и похвалу Богу, који Српство своје љуби и чува?!

Погледајмо браћо, погледајмо сестре, па ћемо видјети, да се је небесни свод нама стао бистрити... Тамјан мира, слоге, и љубави разгони облаке, који српство закрилише од косовске зоре дана Видов дана, па тај тамјан треба да зацаримо у срцу и души, у уму и разуму, и на гробу сваке грјеховне нечистоће да зацјевамо: *Простимъ вся воскресеніемъ* и узвишене истине пјесму чистим срцем: *Христос воскрес!*

Погледајмо, драгосна српска браћо и сестре, па ћемо видјети, да на ону небесну ведрину, знак Божијег осмијеха над нама, сикћу муње и громови, да је опет помраче, па да мркне на сва времена Србиновом имену поносном, и српске свете цркве пра-

вославне, да се сруши свод: да под најузданијом заштитом њеном Србин не србује, ни право Бога прослављује! Погледајмо вељу, па ко је Србин од Србина

„И кога је Српкиња родила
И српскијем млјеком задојила,“

(Срп. Н П.)

тај ће хотимичну и нехотимичну зађевицу и увреду опростити, и ради славног Христовог Ускрса, и ради будућег свесрпског, без устезања и истинито са светом нашем матером црквом православном повикнути: простимъ вся воскресениемъ, и „друг друга“ *обићи*, и поздравити: Христос воскресе! И: „Друг другу,“ прихватити радосну истину: *Ваистину воскресе!*

О, милосна српска браћо и сестре! „Мене отца послашајте чада, и сице творите, да спасете ся (Сир 3.1.) Бога бойте ся и заповѣди его храните (Екл. 12.13.) Царя чтите, всѣх почитајте братство возлюбите (1. Петр. 2. 17.)“ Будите: Неповинни и и цѣли, чада Бжїя непорочна посредѣ рода стропова и развраћена (Фил. 2. 15.) Љубите своју св. Православну цркву, и милу српску домовину! Црква је та наша заједничка спасавајућа мајка, а српска је домовина наш заједнички дом, и дужни смо на то непрестано назити јер: Несмотрайѣ своего дому, наслѣдитъ вѣтру (Прит. 11.29.) Тако браћо, тако сестре, па пјевајмо пјесму милопојку: *Христос воскресе!*

О, Чада, любите своя родители! Отци, не раздражајте чадѣ своихъ (Ефес. 6. 1. 8. 4.) А сви скупа: отимите лѣкавства отъ дѣшѣ вашихъ (Пр. Ис. 1. 16.) Ако ме послушате, ведрину ону над нашим сводом неће већ никад закрилити црни мрак, а развијани вјетрови неће отети маха ни расути сабрану нашу духовну цјелину; .. шта више, ми ћемо тад разведрити цијели свод над нама; .. огријаће нас сунце среће негдашњег благословеног јединства много жељеног и прежељеног, и цјелина ће наша бити у сваком погледу, — цијела и здрава и завидно дична; и неће уздисати брат за братом, нећемо оплакивати судбину гробова отаца наших, што их још скрњави душманска нога; и над гробом петстовјечног робовања прославићемо ми уз свети христов Ускрс и наш свесрпски Ускрс. Послушајмо се, па ће Богу бити угодна данашња прослава светог Христовог Ускрса, и допријеће до Њега са уста наших пјесма величајна: *Христос воскресе! Ваистину воскресе!*

ЦРТИЦЕ ИЗ ПЕДАГОГИЈЕ.

Прибрао Ж. Драговић.

(Наставак.)

Значај образовања за развиће естетичког осјећања.

Да образовање има великог значаја за вјештака, најбоље можемо виђети из народних пјесама и прича. Истина народне пјесме и приче оригиналне су и показују велику силу уображења, али су вазда готово сиротне са идејама. Код великих пјесника њихове најпрве пјесме обично су тако слабе, да у њима не би нико могао виђети онај велики таленат, који се види у доцнијим њиховим производима, и који се развио под упливом умног и естетичког образовања. Учење и читање то су најјача средства за образовање, али ум човјечиј може придобити различита познавања и другим путем, као н. пр: посредством путовања, дружењем са људима различитих вјера, народности и држава и најпослије животном борбом како са људима, тако и са природом. По овоме можемо слободно рећи, да човјек има три васпитача: природу, људе и књиге. Познати руски пјесник Державин каже за самога себе, јер су га васпитавали природа, нужда и непријатељи. Истина, није задаћа васпитања, да ствара пјеснике и вјештаке, али се не би могло опростити кад васпитање не би обратило пажњу на таленат и кад не би помогао његову развићу. Ако се таленат појави са особитом силом, онда ваља уклањати све оно, што би му сметало, а давати му да се занима оним, што би помагало његову развићу, па шта више било би бесмислено тражити од таква ученика или ученице, да се занима свим предметима, који су прописани по наставном плану, и да у свим подједнако успијева, јер би га то раздражило, ослабило његове силе, и најпослије учињело би, да не успијева ни у оним предметима, који су њему по души.

Само један народ у цијелом свијету у правој смислу „вјештак и пјесник“ разумијевао је потпуни значај естетичког васпитања у животу човјековом — тај народ били су *Грци*. Покућство, посуђе, крчази, свијетњаци, одијело, штитови, шлемови војнички, све се то одликовало особитом красотом. Гимнастика код њих употребљавала се не само ради тога да учврсти

тијело, но и ради тога да тијело постане лијепо и саразмјерно у свима дјеловима и да се научи лакоћи и љепоти покрета.

Дјеца грчка изучавала су језик по најбољим њиховим пјесницима и писцима, као: Хомеру, Хезиоду, Езопу и другим. Декламација, пјевање, свирање на лири и флаути, то је био необходни дио њиховог васпитања, а за веселим ручковима они су се украшавали цвијећем и вијенцима, а измијешани са старцима сиједили су млађи људи, да би безбрижна и млађана љепота и раздраганост развеселила и утјешила замишљеност, натмуреност и суровост увелих од толиких трудова и брига старих људи. Ту су давали често и представе, пјевали пјесме уз свирку лире, те је таквим начином и хармонија ријечи, слијевајући се са хармонијом иструмената, добијала више силе. Религијозне процесије и обреди свршавали су се код њих на најсвечанији начин. Атинска цјаца, школе, бапте биле су украшене статуама богова, богиња, пјесника, филозофа и јунака; нема ни једне узвишене идеје, па била она жалосна или радосна, која не би нашла код њих живо пјесничко олицотворење.

Тако н. пр: тамо је човјек могао виђети величанственога, вјечно спокојног Бога над боговима и људима у свој његовој слави и величини — Зевса; вјечно цвјетајућу и ненадмашну љепоту *Афродиту* (Венеру); дивне и пуне чара, као чарно прољетње јутро, три сестре *Гратије*; идеал млађаног жара и прегнућа *Аиолона*; мудрост у свој њеној сили, блијеску и чистоти *Паладу*—*Атину*; мирну и тиху замишљеност, испуњењу неке меланхоличне сладости, *Полихимију* — музу лирске појезије; *Ниобу* — мајку која је окамењена таквим јадом, који се не може описати ни ријечима, ни уздасима, ни сузама. С правом можемо казати, да су Грци у својој вјештини и у свом животу хтјели да представе све појаве свијета, који су они разумијевали, као хармонију свију сила и који су називали красотом (космос).

Њихови пјевачи, тако звани *рапсоди*, прелијетали су као тице, по малој Азији и јевропској Грчкој, пјевали су разне *ешизоде* из живота свога народа свуда, и у војничким колибицама, и у логору, пред бојем и послеје боја, над гробовима својих јунака и ђедова, и на работама у маслиновим шумицама и виноградима, и на опћим скуповима, и најпоследје код огњишта гостољубивих грчких породица.

Као год што су путовали рапсоди пјевачи, тако су путовали по Грчкој и *рапсоди филозофи*, који су излагали у дивним старинским стиховима своје идеје о Богу, о природи и човјеку, о наравственим својствима душе, као што су: правичност, вели-

кодушност, непоколебљивост у несрећама, презрење к раскоши и т. д.

Кад је једном приликом на Олимпијским играма Херодот читао своју историју, у сред нијеме и мирне гомиле народа чуло се тихо плакање и уздисање. Плакало је дијете од својих 14 година. „Зашто плачеш?“ упитали су дијете.

— „Зато — одговори дијете — што Херодот чита тако лијепо, да ја нећу никад написати штогод тако;“ но он је написао и љепше од Херодота — то је био *Тукидид* историк Пелопонеског рата.

Ушљед свега овога код Грка се тако развио језик, да се једино могла код њих и појавити она „метафора“, у којој се каже: да су ријечи статује или идоли мисли; но уз те идоле ишао је заједно и хармонични, здрави и звучни глас при изговарању.

Свеза међу религијозно-наравственим и естетичким осјећањем.

Чудновато је да у данашње вријеме држе, да лијепе вјештине сачињавају више као неки сувишак и раскошност у животу, а естетичко васпитање држе као нешто сасвим споредно и готово не нужно. Међу тим осјећање љепоте налази се у тијесној свези са највишим тежњама душе човјечије, и то је осјећање у исто вријеме и наравствено и религијозно по својој суштини. Физичка природа није ништа друго, него облијеск божанственог савршенства, који је показан у стварним формама. Све што ми називамо: добро, поштено, правично, морално и т.д. није ништа друго, него одблијесак божанствених савршенстава у поступцима људским. Врлина, то је права красота и хармонија живота. Прави вјештак, којег одушевљавају дивне појаве природе и душе човјечије саставља од њих идеалне слике, и избражава их или звуком, или ријечју, или кичицом, или опет на мермеру; но у исто вријеме он види и признаје, да све то што је он створио не одговара његовим правим идејама, и слике, што поникну у његовом уображењу, не могу га задовољити, јер предосјећа, да има нека виша праслика красоте, коју он само предосјећа, али не може да је постигне. Због овога кад посматрамо производе природне и производе лијепе вјештине са естетичке тачке гледишта, онда осјећамо неко особито задовољство и заборављамо на бриге, па шта више заборављамо и највише губитке срца нашега. Душа је у тај час испуњена

неким благим и љубавним осјећајем, који по гдјекад прелази у занесеност, и доводи човјека у такво стање, које је слично ономе, у којему се човјек налази онда, кад се са искреним поштовањем и молитвом обраћа к Богу. Естетичко васпитање одвраћа дијете од свега онога, што је грубо, цинично, улично, ниско, а помаже му, те при даљем умном развићу посматра природу и њене појаве тако, да ће то посматрање бити вазда за њега извор чистих и побожних мисли и осјећаја. Разумије се, да кад са ове тачке гледишта гледамо на вјештине, много што-шта нећемо признати, да има истинито пјеснички карактер; све оно што само забавља празно људско љубопитство, што узбуђује тјелесне жеље и животињске инстикте, што вријеђа наравствену чистоту, то није поетично. То је у потпуном смислу блато, покривено раскошном одјећом и цвијећем.

(Наставиће се.)

— 33 —

УЗРОЦИ ОПАДАЊА ЈАВНОГА МОРАЛА.

Београд, 1911. Филипа Ј. Ковачевића.

CRNE GORE
— CRNOJEVIĆ

У оваквијема околностима домаћега васпитања и сличнијех васпитнијех назора мало може школа утицати на развитак и усавршавање моралнога живота. Али на овоме мјесту нећемо ни школу оставити без једне опште примједбе, која се тиче слабога утицаја на религиозно васпитање дјете.

Заслужни један педагог тугује: Наше је школство пало у незнабоштво; хришћански је елеменат страном или намјерно протјеран или ушљед немарности ишчезао, а страном доведен до споредне ствари и батаљен. Наше су школе секулизиране, те ушљед тога задатак просвјетнијех завода иде на то, да младеж упути у занатима и у вјештинама. И то се данас зове „васпитање добријех грађана“, као да неко може бити добар грађанин, ако није добар хришћанин, или као да хришћанство није основа хришћанскијех држава и њиховијех уредаба. Треба ли побољшати народ, цркву и хришћанство, то треба да буде друкчија младеж, друкчије школе!

Таква једна жалба на промашање школске цијељи тичала би се више каквог великог народа, коме ми ваљда не бисмо дали

прегрет наше хришћанске доброте и поштења за све његове вреће знања; али то ипак не значи, да смо и ми у томе без гријеха. Утицај времена тако је силан, да му човјек, у данашњијем околностима вјечитога покрета, не може избјећи, но му подлијеже као и свим другим надмоћнијим природним условима. Што опазимо код другијех, надајмо се, ако већ није ту, да ће се то исто појавити и код нас, тим прије, ако је зло какво.

Да би нам, дакле, зато послужила и школа, на другоме мјесту, као спомоћно средство у васпитању добријех грађана, треба да обратимо особиту пажњу на њен религиозни задатак, и, у даноме случају, да цјелисходним упуствима, наредбама, а, по потреби, и пријекијем поступком, одбијемо, одвратимо учитеље од оног погрешног правца, по коме они полагају највише труда око тога, да им ђаци приме што више позитивнога знања, а што се тиче облагорођавања њихова духа, чиме се васпитају морални људи, они на то гледају као на споредну потребу.

Има учитеља, који ће ђаку све прије опростити, него незнање задатка, и зато данас, кад се каже „добар ђак“, то значи само да „добро учи“. А ко и пита друкче него: „Како ми учи оно дијете“? И зар се не чују често одговори: „Галиот је, ема учи добро?!“ Довољни разлози, да се владање сматра, ако не у свему пошљедње, а оно барем прелије науке.

Поред тога недостатак свисте пoboжности код учитеља зло утиче на дјецу у религиозноме васпитању. Узвишени позив учитеља, који није побожан, претвара се у неку врсту кулучке службе и постаје без благослова и дјejства, јер такви учитељ нема љубави према религији, ни према Богу, ни према своме позиву, а без ње је учитељ само звечећа руда.

Тамо, гдје школа не напредује у религиозноме васпитању, добар дио гријеха пада на свештеника. Његова је прва дужност да своје стадо чува и пасе а то треба да врши још већом бригом и трудом, кад опази да у томе учитељ ништа не чини. Ако свештеник, не само у цркви, него и у школи не врши тачно своју пастирску дужност, школа не може напредовати.

У намјери, да се народ сачува од покварености, устројени су државни заводи са извјесним правилима и уредбама. То је полиција за одржање јавног морала, која постоји и код нас уједно са оном за јавну моралност. Јер хришћанска држава, као што је по превасходству наша, увјерена је, да би највише сметало њеној државној цијељи, кад би се јавни морал поткопао, а поквареност маха заузела; и зато се побринула, да ту сметњу уклони и да устроји полицију, која ће бодријем оком пазити на очување наравствености

нити ће дозволити, под никаквијем видом, ма било какве јавне саблазни. Јер тамо, гдје се не поштује морал, гдје се исмијавају и занемарују добре установе и јавни заводи, гдје влада лажљиво начело, да држава може без религије, без наравствности: тамо непобожност и сујевјерје убијају поштовање највећег бића, самовоља и сила тлаче правичу, грозна недјела цкврне човјечанство, љеност и сметенило умањавају радиност, претјераност и раскош гуше умјереност и скромност; тамо је укинута равнотежје сталежа и њихових занимања, богатији и имућнији људи злоупотребљују своје повластице и монополе на штету сиромашнијих и слабијих; слобода замјењује разуданост, а власт и сила претварају се у тирјанство.

Као што на првоме мјесту непогодни породични одношаји и наопако држање оца и мајке рђаво утичу на добро васпитање дјече, тако исто на другоме мјесту опасно дјејствују на јавни морал оне опште познате чегрсти и свакодневне задјевнице, у које се упуштају, међусобно, на једној страни свештеници, а на другој учитељи, а не ријетко и једни с другијема. Ваздашња је прича о времену, кад су на свијету била само два попа, па се срели, те један запитао: „Како си, поце?“ „Добро!“ — одговори — ма да није тебе, још боље!“ Овом причом хоће да се каже, како се ни два попа, некад једина у свему свијету, нијесу могли погодити, а камо ли ће данас, кад их је толико. Тако је исто и са учитељима. Као што се једнаки полуси одбијају, тако се, Емил Скалоста, данас себи равни мрзе и поткопавају. Него, докле та мржња и поткопавање могу чак и неосјетни да прођу на другијема мјестима, у свештеничкоме и учитељскоме сталежу напротив остављају за собом злочесте пошљедице. Јер они, који су највише позвани да васпитавају и усавршавају, треба да су и сами највише васпитани, и да стоје на високоме степену савршености и јавнога морала. Каквога ће утицаја имати на народ ријеч онијех свештеника, који проповиједају на примјер о љубави, сношљивости, миру одушевном, скромности и о другоме, а овамо се зна, да су исти међу собом и са себи равнијема у омрази, да су несносни, завидљиви, горди, опаки и т. д.! Ипак такви и њима слични примјери свештеничког међусобног држања нијесу опасни за јавни морал у толикој мјери, у коликој су они, које учитељи давају. Свештеници, мање више, имају посла са одраслим свијетом, који се неће тако лако завести, као што се заводе дјеца, кад чују, да им њихови учитељи не живе у оној слози и љубави, коју им узгред сваки дан препоручују. И најмања свађа међу учитељима, кад дође до уши њихових ученика, јако их развраћа, буди у њима

омаловажавање и гуси учитељима повјерење и ауторитет. Шта ли ће да се искаже онда, кад се нађе и таквих лакоумних учитеља, који ће, ма било којим начинима, омаловажити и презирати пред дјецом и личност и поступке својега друга мислећи — несмисленик — да ће тијем уздићи себе и свој ауторитет! На против он тијем изиграва самога себе, а дјецу доводи до разузданости, те постају дрска, непослушна и равнодушна најприје према њему истоме, па затим и према осталим учитељима. Ушљед тога васпитна цијел захтијева савршени мир и склад међу наставницима, узајамно поштовање и довољно држање према дјецу, подржавање наредба својих другова, дошљедно и хармонично поступање у свијема случајевима и у свакоме погледу. Један добар учитељ, вели Гизо, треба да много више зна, него што подучава; он, и ако се налази у нижем дјелокругу, треба да има узвишену душу, да њом осигура достојанство своме реду и држању, без којег не може стећи поштовања и повјерења. Добар учитељ треба да је благ, али у исто вријеме увијек постојан и служеван, да никоме не буде понизни слуга, ма да у друштву стоји ниже од многих других; он не напуштава своје право, али ипак много више мисли о дужности: служи свакоме примјером и савјетом; не куша да иступи из свога сталежа и задовољан је са својим положајем — одлучан да у школи, у својој божанственој и човјечијој служби, живи и умре. Само такви учитељи утичу успјешно на васпитање и усавршавање морала код повјерене му дјеце, будућих људи.

Постоје до душе свуда добри ослони и цјелисходне наредбе и упуства, по којијема се стављају на одговорност и казне они, који кваре ред и вријеђају јавни морал; али ти исти закони, наредбе и упуства не држе се свуда и вазда на довољној снази, нити се пазе и чувају оном вољом и строгошћу, као што би требовало. Има невоспитанијех уличара, који у присуству младежи, срамнијема пјесмама и разузданијем говором, исмијавају без стида и страха религију и морал, — и тијем кваре мир многих иначе красних душа. Ти покварени људи, управо за то што их млађи са задовољством слушају, истичу своје гадне мисли и начела и приповиједају бестидне своје пустоловине, које заводе младе душе и упућују их на квареж. Какве ли се масне пјесме не чују каткада по крчмама, па чак и по улицама! Васпитач и учитељ често пута чују своје властите питомце, гдје са одушевљењем пјевају сличне пјесме, па каква ли им се мора туга на срце свалити, кад се послје увјере, да су то њихови ђаци примили од одраслијех, често пута од најближих рођака! У кратко да кажемо има много преступа, који су опасни за морал, а ипак се на њих никаква пажња

не обраћа. Полицајски органи гледају на тај важни задатак своје дужности просто као на неку споредну, незнатну ствар. Они ће спровести преко године на своја надлештва по читаве крстине дописа о тобожњем реду и моралу, који је владао у њиховим подручјима, а овамо нигдје ни помена о покваренијема колима божијих наказа: пјаница, лармалија, играча, кваритеља младежи, рђавих крчмара, подвођача, блудница и сијасет других људских губа, које заражују и упропашћују друштво својим несрамним дјелима и ријечима.

Ко је год од нас живио у великијема варошима, признаће, да је ово све овако, па још горе и несрећније. А велике вароши данас нијесу од нас далеко; ми се сваки дан мијешамо и другујемо са великим свијетом, па зато треба да будемо предосторожни и пажљиви на сваку и најмању појаву оних накарада, које се не слажу са — поштеним црногорским образом.

Да наставимо своја посматрања и даље, треба да истакнемо ону жалосну чињеницу, по којој често пута рђави примјери већијех сталежа наопако утичу на јавни морал. Неспорно је, да се број овијех сваки дан повећава, и да они својом разузданошћу и непобожношћу јавно кршију религиозне и наравствене законе. Такви људи тврде, и то без икаквога обзира, да није могуће поправити народ примјеном цјелисходних установа и наређења за душевно васпитање. Они су обично чланови виших сталежа или народни прваци, те, покварени једностраном културом, и духом лакоумља и равнодушности према свакој религиозној основи, дозвољавају себи отровна презирања, подругивања и пријеступе. Како често пута фриволне жеље и обијести тијех људи прелазе границе части и обарају добре старе обичаје и јавни морал! Како многе погрешке тих првака остају некажњене, те не проузрокују зло због тога, него за то, што се њихова бесрамна дјела представљају последице као докази доброга укуса и финога начина живљења.

Раскошност, која данимице све већи мах заузима, утиче наопако на јавни морал, и бива не малим узроком опште покварености. Непобитни је факт, да су се у данашње наше доба кицошење и страст за гиздавим сјајним одијелом на врхунац попели, те без сумње и та погрешна наша наклоност у велике ускорава опадање наравствености. Лијепе врлине, као што су радња, штедња и скромност, не могу се развијати и усавршавати код онога народа, који своје силе посвећује сујети и чежњи за сјајем, и који не одава дужно поштовање заслугама и врлинама, него ономе, који друге у кицошењу и гиздању надмаши. Управо је велико чудо, како се данас може набавити и употребити све што госпођа мода препоручи као

ново лијепо и укусно! Неће ли таква лакоумна потежност за сујетним животним потребама потрести из темеља породичне одношаје? Или баш у томе не треба тражити узрока сиромаштини многих фамилија, које су прије иначе лијепо живјеле?

Особито је у томе покварен женски пол, која се поквареност као породична болијест наслеђује са мајке на кћерку. Од колијевке па напријед обрађају многе особиту пажњу на сујету и кицошење, и тијем улијевају у душу својијема кћеркама опасну науку кокетерије, те се оне и не васпитају друкче, него сујетно и гизделински. Страст за кицошењем упропасти све, што би се могло приштедити за племените потребе људскога живота. Лакоумне дјевојке и жене, живећи у вјечитој промјени околности и времена, подају се и саме страстима за непрестаним мијењањем укуса, и тијем на пошљетку изгубе мјерило и укус свега, што је добро, племенито и лијепо. Страст претјерати друге у блијеску и сјају буди у сујетних жена завист, а смијешна чежља истицати се мимо друге и настојање купити око себе ласкавце и обожаватеље, обарају не само уживање доброга гласа, него често пута и савјест и дужну вјерност.

Опадање јавнога морала бива проузроковано још и умножањем и нагомилавањем јавних забава, које се не оснивају на етичким начелима. Сва јавна задовољства, која су чулне страсти изнашле, штетна су наравствености. Та су задовољства: игре на карте, коцкање, пјанчење, разуздане играчке, скандалозни позоришни комади и томе слично.

На овоме мјесту треба да се разумијемо. Ми овдје говоримо само о претјераности и злоупотреби поменутијех забава; јер наша намјера није да истакнемо картање, позориште и играчку као апсолутно неморалне забаве, ма да се не може порећи, да те забаве, кад пријеђу у страст, убијају морал.

Колико ли је зла, у безбројним случајима, проузроковала страст за картањем! Како се лако даде завести покварени карташи, коме се некад срећа насмијала, да и повеће суме уложе, те тако, мало по мало, да изложе пропасти своје имање, које им је определијелено на издржавање куће и укућана! Често пута овој ужасној страсти жртвују се: част, мир, благостање и домаћа срећа. О здрављу не треба ни говорити. Непреспаване ноћи, проведене у непрекидној нервозности и страху, начине од челик-момака блиједе, изнемогле сијенке. Обично се страсти картања придружују страст за пићем, као најпрече средство да привремено измири грижњу савјести са кајањем за укупаним моралом. Страствени карташ исто је тако непоправљив као и пјаница, он се без отпора подаје свакој

мая и гријеху. Отуда: варања, лажи, омаловажавања самога себе, индиферентизам према ближњима, занемарење дужности и упропаштавање себе и своје породице..

Позориште је, кад је као што треба да буде, моћна чињеница за људско васпитање и за развијање доброг укуса: али ако оно промашује своју цијел, ако се износе на бини комади, који исмијавају врлине, који уче како се родитељима подилази и како се варају, или како се може лукавством и шеретлуком до неморалних цијељи доспјети, онда је позориште школа покварености, учитељи које, комендијаша, шире не само ту поквареност, него и укус за неукусом.

Игранке су такођер племените, невине забаве, ако су приређене сагласно начелима јавнога морала, скромности и љускоте; је су ли оне развратне, отежу ли се по читаве ноћи, учествују ли у њима дјеца без озбиљне пажње родитељске: дозвољавају ли слијепе, невоспитане мајке својим кћерима, да се на таквим игранкама неограничено забављају и вријеме проводе, онда и игранке постају школа јавнога неморала, из које многа зла на јавност излазе. Здравље, добар глас, част и невиност често пута страдају у тијема околностима. Јер ко би могао и помислити, да ће распуштена младеж имати толику снагу и власти над собом, да сачува невиност и да се уздржи од фриволних части, реда и морала у оној ватри безобзирног и неограниченог уживања међу толико примјера неуљудне шале и другог које чега, што би кадро било завести и зрелије мозгове и јаче душе!

На пошљетку, да закључимо своја посматрања, најопасније утичу на морал читања рђавијех, фриволнијех књига. Таква дјела, да не речемо недјела, муњевитом брзином шире по народу лакоумље, бестидност и погубна начела. Један неморални роман не остави за собом мање наопакијех пошљедица од једног несретног рата; једна фриволна приповијетка горе деморалише друштво, него ли војску једна изгубљена битка. Каквом ли се готовошћу исмијавају у таквијема списима, као и у многијема повренијема листовима, религија и морална начела! Тијем се заводе лакоумни и невоспитани духови и уноси у друштво зло и несрећа. Темељ, на коме је основана породица, односно држава, јесу морал и религија; изнесемо ли њих руглу и подсмјеху, поткопали смо темељ породици, држави. Држимо зато религију и морал, не дајмо да нам морал пада, него га усавршавајмо па ћемо уздржати и усавршавати себе и народ свој.

Ово су у опште, по нашем у и нашијех ауктора мишљењу, узроци, ушљед којијех данас опада морал, а поквареност све више

и више маха заузима. Уклонити ове узроке, значи: маћи с пута оне препреке, које сметају напредовању и усавршавању јавног моралног живота. Ова се цијељ постижава моћнијем заузимањем државнијех власти уз свестрано судјеловање свих оних, који су или по природи или по позиву своме одредијељени за васпитање а то су: родитељи, учитељи и свештеници; јер ниједној грани државне управе није потреба од толико помогача, колико оној, која је позвата да одржи и усаврши јавни морал у народу.

НЕКЕ СМЕТЊЕ НАСТАВНИЧКОМ РАДУ ПО НАШИМ ОСНОВНИМ ШКОЛАМА, С ПОГЛЕДОМ НА КОМПЛИКАЦИЈУ НАСТАВНИЧКОГ РАДА У ШКОЛИ.

Написао М. Ђуришић, учитељ.

Познато је, да је наставнички рад врло сложен, те с тога и врло тежак рад, па тако је и врло тешко излагање наставничког рада. Ми ћемо изложити овдје компликацију наставничког рада са грађиним потезима, а осталог се тек додирнути само ради неке цјелине и како би лакше пријешли на други дио овога рада, па о њему проговорили што опширније.

Наставнички рад осложњавају три врло компликована рада: рад предавања, рад васпитавања и рад суђења, те с тога и посебно три врло тешка рада. — Управо наставнички је рад уједно и рад предавања и рад васпитавања и рад суђења, те према томе, разумије се, и наставник је у школи уједно и предавач и васпитач и судија, но ми ћемо о тим компликацијама говорити о свакој посебно.

а) Рад предавања је и посебно врло сложен рад, те с тога и посебно врло тежак рад. У овом раду наставник је само предавач, те му је потребна научна и умјетничка спрема, т. ј. извјесне науке, да зна, а извјесне вјештине, да умије — да има потребну грађу из наука и вјештина, и да потпуно влада том грађом. Осим поменутога потребна му је још методичка спрема, т. ј. да зна најбоље, најкраће и најпоузданије методе — начине за сваку науку и вјештину посебно, као и за свако предавање; а предавања да зна тако да рас-

пореди, како ће се свако почети и свршити на вријеме и кад треба — дакле за свако предавање *метод* и *распоред*. *Распоред* — вријеме, кад треба које предавање почети и свршити; *метод* начин, којим ће ученици које предавање најлакше схватити, најсвестраније обухватити и најтемељитије задржати, и најпослије, да свако предавање унапријед спреми, па предаје, али са особитим интересом и вољом. Овим начином од школе се, тако рећи, створи кошница без трутова — жива радионица, гдје сви ученици раде с' вољом, а сва се предавања прате са тако jakim интересом, да им се чине е, вријеме брже пролази, па чисто зажале, те послије сама раде, као оно ми, кад дођемо са какве забаве, која је нас занимала.

Према до сад реченом од наставника, као *предавача*, тражи се: *прво*, што је најважније, да има у власти наставну грађу, у ужем смислу — дакле *научну спрему*, и *друго*: *умјашничку*, а *треће*: *методичку* — дакле *три главна рада*, која компликују рад предавања. Сад би посматрали ова три рада, т. ј. *рад предавања наука*, *рад предавања естетичина* и *рад употребе метода*, којих смо се тек додирнули и видјели, да компликују рад предавања, — видјели би, да су и ови радови посебно врло компликовани, те с' тога и врло тешки радови, па кад би и те посматрали, што би видјели, да се и они *компликују* из више опет компликованих радова и т. д. *СРНО РЕЧИ* би дошли до појединости, видјели би како је *рад предавања* и посебно врло сложен рад, те би унеколико могли схватити и тешкоћу тога рада.

б) *Рад васпитавања* је посебно компликованији од свију наставничких радова, те је и тежи, а и важнији, него сви наставнички радови. С тога се и каже за ваљана наставника, да је васпитач и наставник. Кад је то тако, говорићемо посебно овом раду опширније, а сад ћемо у најкраћим потезима, да изложимо његову компликацију. Наставник је у овоме раду само *васпитач*, те замјењује родитеље својих ученика и води бригу о њиховом здрављу, владању и у опште напретку у сваком погледу. Као *васпитачу* треба му да *зна* и *умије*: *прво*, да *очува здравље* у сваког ученика посебно, и да *одњегује шјелесту снагу*; *друго*, да *побуди јак интерес*, а *уцврсти вољу за рад*; *треће*, да *узбуди осјећања* и јаки *интерес* за оно што је *лијепо*, ради неког вишег духовног уживања; *четврто*, да *узбуди осјећања*, *усредреди пажњу*, *оживи машту* и *изазове мисли*, — и *пето*, да *узбуди осјећања* и *љубав*, а *упути вољу* за све оно, што је *добро*, *поштно*, *право* и *илеменишо*. — Укратко треба,

да зна и да умије, да у физичком и психичком погледу усаврши своје ученике, како ће доцније укупни рад свакога појединога, руковођен етичким мотивима, представљати здрав духовни живот и тежити за све вишим идеалима.

Из досад реченога од наставника, као *васпитача*, тражи се, да ради *пет главних радова*, т. ј. *рад васпитања тјелесног, рад васпитања радног, рад васпитања лијепог, рад васпитања умног и рад васпитања моралног.*

Ови пет радова осложњавају васпитавање; а опет сви посебно врло су сложени радови, те с тога и врло тешки. Па кад би посматрали и те компликације, видјели би, да су и оне врло сложене, те с тога и врло тешки радови и т. д. А кад би дошли до појединости, видјели би, да је *рад васпитања* и посебно компликованији, него сав наставнички рад, те с тога и најтежи наставнички рад.

в) *Рад суђења* је и посебно врло сложен рад, те с тога и посебно врло тежак рад. Он управо чини компликацију рада васпитања посебно, но усљед врло велике компликације тога рада ми смо га овдје узели, као посебан рад, јер је, као што казасмо и посебно врло сложен рад, те с тога и посебно врло тежак рад. Наставник је у овоме раду *судија*, у најширем смислу те ријечи, те испитује и пресуђује поступке и дјела ученичка у школској заједници. Оцјењује ученички рад и успјех, те му је, као судији у школи потребна *дидактичка* и *психолошка* спрема, т. ј., да зна и најзаплетеније поступке и дјела ученичка, да правилно испита, да ученички рад свестрано прегледа, па и једно и друго да оцијени правично и савјесно. Осим реченога још му је потребно потпуно *разумијевање школских и државних закона*, т. ј. да зна и разумије школске законе и наредбе, те да свој рад обрађује у успостављеним границама школских закона и наредаба, руковођен државним законима и установама. Овдје треба да тежи највећим чисто патриотским задатцима, имајући у виду највеће задатке националне, религиозне и хумане.

Овдје смо изложили у најкраћим потезима најглавније компликације цјелокупног наставничког рада, те према томе од наставника се тражи: да је *специјалиста* у своме раду — у наукама и вјештинама; да је прави *методичар*, да има истинског интереса за наукама, а правог одушевљења за умјетностима; да је *педагог* — да има праву родитељску љубав према васпитаницама; да је *дидактичар* — *педагог*, *психолог* — *педагог*, *педагог* — *правник*; да је потпуно одан својој служби, несебично

вјеран својему народу — и да идеално схвати највеће задатке патриотске, националне и хумане.

Према овој лако је појмити колико је тежак цјелокупни наставнички рад, кад је сложен из оволико опет сложенијех те с тога и посебно тешких радова. Најкраће, види се, да је компликован из *рада предавања, рада васпитавања и рада суђења* и да су ови опет врло сложени радови, те с тога и посебно врло тешки. Да се опет ови компликују: *рад предавања*: из *научне спреме, умјетничке спреме и метода*; *рад васпитања*: из радова васпитања у *шјелесним, радним, лијешим умним и моралним* погледима, а *рад суђења*: из *дидактичке спреме, психолошке спреме и потпуног знања и разумјевања школских и државних закона*. Ови опет радови компликују се посебно из врло много других опет компликованих радова, те с тога и посебно врло тешких радова, па према томе јасно је, да је и цјелокупни наставнички рад врло компликован рад, те с тога и врло тежак рад. Другим ријечима: сваки наставник треба, да потпуно влада *наставном грађом*, т. ј. да потребне науке зна, као да је то његова лична својина; да има у власти *умјетничку спрему* — да потпуно умије потребне вјештине, као да их је он створио; и најпослије да је *прожмат методима, те да дају БДЕ* методи једно и исто — Ово му је потребно у раду *предавања*. У раду васпитавања потребно му је, да потпуно влада *спремом дијете и хигијене*, да је као и осјетљив родитељ дијетичар и хигијеничар на спрам своје дјеце; да је *потпуно одан својој раду* и да зна начине, којима ће истински склонити своје ученике к *раду*; да је сам одушевљен за *умјетностима*, да зна побудити осјећања својих ученика к свему, што је лијепо; да је *психолог — педагог — конципирчар*, т. ј. да зна побудити пажњу, оживити машту и изазвати мисли дјечије, те то концентрисати на извјесни предмет — рад; и најпослије да је сам *моралан*, у најширем смислу те ријечи, т. ј. да зна упутити вољу и љубав ученичку к свему што је добро, поштено, право и племенито, те да и они проводе морални живот. Ово му је потребно у раду васпитања. Најпослије у раду *суђења* *потребна* му је *дидактичка и психолошка* спрема, те да зна и најзаплетеније поступке испитати и правилно и савјесно оцијенити, а тако исто и рад ученички; да потпуно зна и *разумије школске и државне законе*, те да се зна према школским законима управљати, у границама школског закона радити свој рад, руковођен законима и уставима.

Ово је у главном, што треба сваки наставник, да има, да зна и и да *умије* и да уједно употребљује у раду. Према досад реченоме межемо у неколико схватити колико је тежак тај рад.

Но поред свега овога натурују се неке сметње у овако компликованом и тешком наставничком раду по нашим основним школама, те наши наставници морају, да се боре с' њима. — Мало им је труда и муке око њихова тако тешког, али узвишеног рада — да се друкчије изразим: око физичког и психичког усавршавања младих људи и младих генерација. Ми ћемо овдје говорити опширније само о неким сметњама, које су скоро једнаке природе и такве, да се може о њима говорити на овоме мјесту. Потрудићемо се уколико узмогнемо, да докажемо откуд проистичу те сметње, колико штете чине, како би се могле уклонити и чим би их требало замијенити. О осталим сметњама по нашим основним школама нећемо говорити овдје, јер су оне сасвим друге природе, те би говорећи о њима упутили се у оцјену закона, наредба и наставног плана за наше основне школе; но о томе други пут, а сад ћемо, у колико узмогнемо, излагати речене сметње. Огријешили би се, кад не би, бар у онолико, колико узмогнемо, јер од правилног и потпуног хармоничног образовања омладине зависи напредак, како појединих државама, тако и државе, па појединих народа и цијелог човјечанства.

Сметње те су такве природе, да лаким посматраоцима, па и неким лаким наставницима изгледају мале, те их називају "ситницама." Тако их називају с' тога, што ни из далека не схватају рад наставнички. Они чак не схватају ни како су дошли ни до оног васпитања, којег имају, па чак ни до писмености. Управо рећи заборавили су на то, као што су заборавили и на све друге тековине прибављене нечијим огромним трудом и радом.

Да није тако, не би се равнодушно посматрале овакве школске зграде, какве данас имамо, нити оваква наставна и васпитна средства, којим се данас служимо.

Већина су школских зграда без потребног савршеног плана, како то захтјева савремена педагогика, а има и чак таквих, које су без икаквих ограда на понеколике раскрснице, те су изложене свему; има их тек неколико, који су по плану, како то захтјева савремена педагогика.

У опште све учионице су неуредне, неудесне и већином тијесне, а у опште ни из далека онакве какве треба да су, како то захтјевају правила хигијене — у опште правила педа-

гогике. — Има их чак таквих, којима гледају прозори на сваку страну, те изгледају као „павиљони,“ и који служе за учионице и за одмориште дјеци, а и да ту ручавају и остављају торбе са храном и покриваче, јер немају гдје друго. К томе додајте, да се слабо пази на чистоћу, па ћете имати приближно појам о таквијем учионицама.

Уопште оскудјева се у наставним и васпитним средствима у ужем смислу, и ова што су нијесу савремена, те их треба замијенити новим савременим, која одговарају савременој настави, на пр. клупе, како их неки називају „банкови,“ одиста су прави „банкови,“ јер би подесније биле за дрводјеле — „маратуне,“ од којих су и добиле то име, него за ученике.

Ово су ситнице у очима оних, који не схватају наставнички рад, но пак у очима оних који схваћају потпуно тај рад то су грдне сметње у цјелокупном наставничком раду, а ево, да се увјеримо.

Познато је, да предавања треба да су жива, разумљива, очигледна и уколико се то прописује свестрано; да се предају са највећим интересом — управо, као што прије рекосмо, да се од учионице створи права кошница без трутова — жива радионица, и ако нијесу такве онда су без икакве вриједности. Наши наставници, као предавачи, знајући тај захтјев, управо муче се и губе вријеме, борећи се са поменутиим сметњама. Гдје нема потребних наставних средстава у ужем смислу прибјегавају цртању на доста непрактичној табли. Гдје има које видљиво наставно средство, оно је, такође у умном смислу, као што казасмо, нејасно, непотпуно и изишло из употребе, те га овај оживљује, допуњује — тако рећи доводи за употребу, али опет изгуби приличан дио времена и усљед тога, као и усљед првога.

С друге стране опет бори се са још већим сметњама: као што казасмо, хрђави планови учионица, неуредности истих, неуредности наставних и васпитних средстава и хрђав план и положај саме школе — дакле неуредности и недостатци наставних и васпитних средстава у најширем смислу — расијавају пажњу ученичку. Они се боре са овим сметњама и гледају, да задобију ученичку пажњу; иначе би било предавање без икакве користи, па ма како било јасно, очигледно, живо и разумљиво, те прије нађу какав згодан предмет или причицу, што ће заинтересовати ученике у томе часу, па с тога постепено прелазе на извјесно предавање — разумије се да извјесни предмет, или причица мора бити у некој вези са извјесним предавањем.

У оваквим особито, а ни и у другим приликама не улази наставник у учионицу, као да је ту утекао, да не покисне, него улази потпуно спреман за овако што, а и иначе и за дотично предавање.

Догоди се више пута, да се ученичка пажња скрене у току самог предавања у оваквим учионицама, и то усљед неке појаве у учионици или изван учионице, те се ученичка пажња поново скрене (што није ријеткост по нашим учионицама), те тада наши наставници још вишу муку муче, да одкрену пажњу ученичку од те појаве, а на предавање упуте. У овој прилици наши наставници поступе, као и вјешти и искусни пчелари, кад им се догоди какав случај у кошници или изван кошнице, (исто такође врло често бива у хрђавим кошницама и на хрђавом мјесту), те пчеле узбуни и скрене од рада, па како их пчелар миришљивом љубичицом опет склони на рад, тако и овај своје ученике згодним предметом или причицом. Управо и јесте тако: уопште неуредне учионице јесу, што и неуредне кошнице; а школске зграде без плана, а на хрђавом мјесту јесу, што и уљаници на хрђавим мјестима без нужног положаја и распореда.

Здравље и тјелесну снагу, бистар разум и сталну вољу, ведру и за све лијепо осјетљиву душу — у опште здрав духовни и тјелесни живот тешко је одњеговати у оваквим школама и учионицама, какве имамо данас, а са овим наставним и васпитним средствима. Ну опет наши наставници успију у неколико поред свију речених сметња, и ако изгубе мало више времена и уложе више труда.

Како се они боре са тијем сметњама, казали смо у неколико; а да одиста у томе успијевају, увјерићемо се, ако упоредимо речене сметње са образовањем омладине, које је добила на силу тих сметња. Другим ријечима, ако упоредимо љетину са оруђем, којим је нека земља рађена, и земљом са које је та љетина добивена.

Кад ово двоје упоредимо долазимо до закључка, да су наши наставници постигли успјех поред тих грдних сметња једино неуморним трудом, практичним методима и педагошком вјештином — исто онако, као што су кадри вриједни и вјешти земљодјелци, да добију доста добар плод — љетину и са слабе земље урађене и непрактичним оруђем.

Да је одиста то тако ево да се увјеримо:

Наставна и васпитна средства, у најширем смислу, онаква су, каква смо их представили. Први је школски дан. Учионице

су пуне. Ту су дјеца разног домаћег васпитања, разних урођености и навика, разних наклоности и карактера, разног тјелесног састава и здравља, разне старости и узраста, разног владања и понашања — једном ријечи свега разног. Свакоје за себе чини једну засебну јединицу, а свака од тих јединица чини за себе читав свијет. Проучите добро сваку од тих јединица посебно, тако рећи посебно сваки свијет! — Упоредите међусобно све те свјетове! — Колика је разноликост? — Закључите! Сад поставите све наставне и васпитне циљеве, којима треба сваку посебно од тих јединица, да водите, те да те циљеве постигну свака посебно и све уопште! — Закључите!: Колико вам треба научне и умјетничке спреме? Колико наставних и васпитних метода? Колико наставних и васпитних средстава и педагошке вјештине? Колико према томе тешкоћа, па да се постигну сви постављени циљеви, а према томе и општи циљ?! Најпослије видите уопште наставна и васпитна средства, која су на расположењу, т. ј. школу и у опште наставна и васпитна средства у њој! — Колико сметња? — Закључите!

Задржите ову слику, коју сте добили овај дан, посматрајући у опште цјелокупну школу и наставнички рад, па дођите опет на концу школске године у истој школи. Посматрајте сад поново сваку јединицу за себе! — Упоредите све те јединице међусобно! — Изазовите сад ону пређашњу слику, па је упоредите са том, коју сте сад посматрајући добили! — Колика разлика? Заиста грдна разлика, а ванредан успјех поред оноликих сметња у тако и посебе тешком раду наставничком.

Послије оваквог посматрања и упоређивања долазимо до размишљања. Трудимо се да дознамо, како се је дошло до поменутога поред речених сметња. Наставна и васпитна средства у најширем смислу видимо она иста најстарија — првобитна, те одмах долазимо до закључка, да мора бити сасвијем други напреднији наставнички рад — управо савремени у правом смислу те ријечи. А како се је речено постигло и без савремених наставних и васпитних средстава у најширем смислу, опет морамо, да закључимо, да је улагато више времена и труда око тога, и да су наши наставници били приморани, да изналазе средства, којим ће се борити противу речених сметња; а пак судећи по успјеху морамо та средства одобрити као добро и успјешно оруђе.

Наши наставници већином су свјесни, да је грдна разлика између појмова: *казати* и *показати*, *рећи* и *училиши*, као и

између појмова *чуши* и *видјети*, те у своме раду поступају што је више могуће у смислу ових посљедњих појмова.

Управо држе се у свим погледима образовања више стварности — очигледних посматрања, опита и примјера, дајући им особиту живост и интерес. Оваким начином укоријени се у дјеце образовање у сваком погледу, као да им је урођено, те чисто осјећају потребу за таквим животом.

Грдна је разлика између поступка: казивати и опомињати дјецу на ред и чистоту, и поступка показати то примјером — очигледно. Ако је у опште школа и све у школи нечисто и неуредно, па и сам наставник — ту опомене на чистоту и ред код мало бистрије дјеце изазивају и ако прикривен смијех. Ако је пак наставник истински одан к чистоти и раду, те је и сам такви, ако није равнодушан према неред и нечистоти, која окружава и њега и дјецу — онда може непрестаним настојавањем, вјешто користећи се свим датим му приликама у томе смислу, да изазове наклоност у дјеце к чистоти и раду, те тим начином постизава два главна фактора за образовање дјеце у физичком — хигијенском и естетичком погледу образовања.

Ако су школска здања на хрђавом мјесту без икаквих ограда и изложене свему, то не само да се чине сметње у моралном погледу образовања дјеце, што је највећи гријех, него још и у свим погледима образовања. Кад би наши наставници били равнодушни према оваквим и свим другим сметњама у наставничком раду, онда не би било говора ни издалека о каквом добром успјеху, па према томе не би било ни наде на добар нараштај. Но ако буде у наше наставничко особље у опште укоријењена одвратност према оваквим и овијема сличним сметњама — уопште према свим сметњама у наставничком раду, т. ј. ако буде у њима самијема укоријењена наклоност к свему, што је добро, поштено, лијепо, корисно и племенито, ако имају укоријењену родитељску љубав наспрам дјеце, ако су потпуно одани својој служби — раду, несебично вјерни своме народу, ако идеално схватају највеће задатке патриотске, националне и хумане, они се боре и не жале труда и пожртвовања да уклоне ове, овакве и све друге сметње, узвишеном и светом наставничком раду, од којег зависи, као што казасмо, напредак како појединих држављана, тако и државе, па појединих народа и цијелог човјечанства, — можемо се надати, да ће пожњети, не гледајући на све сметње, добар род.

ПРИЛОЗИ ЗА БИБЛИОГРАФИЈУ ЦРНЕ ГОРЕ У ПРОШЛОЈ 1895 ГОДИНИ.

R. Coquelle — Histoire du Monténégro et de Bosnie depuis les origines. Paris. 1895, in 8°, стр. V, 490 с картом у размјеру

1

400,000.

Изузимајући списатеље из непосредно сусједних Црне Горе крајева, као што из Италије и Далмације, свршетком XVIII и почетком XIX вијека, најприје почеше се упознавати с Црном Гором — Французи. Из тог доба, осим записака маршала Мармона (Duc de Raguse 1492—1841 год.), који је неко вријеме био заповједник Далмације и Боке, а ратовао је против Црногораца, — ми имамо дјело Vialla de Sommières, који је близу 6 година (1804—1813) био француски гувернер у Боци, и написао је свој „Voyage historique et politique au Monténégro,“ у два тома, близу 200 страница с картом (издато је у Паризу 1820 год.).

У колико је дјело Виале било преиспуњено погрешака, ипак оно је до скоро служило иностраним списатељима извором за проучавање Црне Горе. На њега се позивају сви страни списатељи, као Инглез Wilkinson (1848 год.) на чак и Фрлеј и Влаховић (Monténégro Contemporain, 1875); а Сурпrien Robert је „La France au Monténégro d'après Vialla de Sommières et H. Delarue“ (1876). И још тога времена француски списатељи највише су показивали симпатија спрема Црне Горе и највише су писали о њој до најновијег доба. У томе доста је споменути неке од најпознатијих, као што су: Сурпrien Robert (1844), Ami Boué, Malte Brun (1856), Chapin et Ubicini (1856), H. Hecquard (1855,—59,—61); Lejean (1860), Beaumont (1861), Marmier, Lenormant (1866), Delarue (1862), Boulogne (1869), Uriarte (1847 и —78), Maton (1881) и т. д.

Па и сада имамо једно велико дјело г. Кокела. Заједно с историјом Црне Горе стављена је и историја Босне и заузима стр. 76—162, али она је уметнута само због тога, што је госп. списатељ желио попунити историју југо-словена, коју је издао прије, и није имао гдје да намјести овај засебни чланак (глед. у уводу стр. V, примједба 1.).

На француском језику све што је излазило до сада, представља ништа друго, но општи преглед историје или монографије; а ово дјело даје нам потпуну историју од почетка Црне

Горе и до најновијег доба, свршавајући берлинским уговором.

До сада ми не знамо ни једнога дјела о историји Црне Горе ни на каквом језику, које би обухваћало њу толико пуно и изведено било тако систематично. Не само о првим Балшићима и Црнојевићима, него и о потоњим њиховим наслѣдницима расправља се у засебним одсјецима, па чак и о свима владикама, који у другим дјелима само се спомињу. Тако има засебне одсијеке: Ђорђе Црнојевић IV (1490—1496) стр. 57—65; Стефан Ц. (1496—1515) стр. 65—69; Иван II и Ђорђе Ц. V. (1515—1516) стр. 69—71; владике: Вавила стр. 165—172; Герман, Паво, Никодим, Макарије 172—174; Пахомије 174—176; Руфим I 176—191; Руфим II стр. 191—192; Василије и Висарион стр. 192—196; Сава 196.

Ваистину за људе, који су се занимали историјом Црне Горе специјално, у свему томе нема ништа ново, а наћи ће се доста и погрешака; али за читаоце не специјалисте из страног свијета то може служити, као најпунија историја, написана при томе лијепо и занимљиво, а сувише с великом симпатијом спрема предмету. Мало мање од половине тога заузима пошљедњи период од Књаза Данила готово до наших дана (170 страница), и то је најзанимљивији дио. Особито због тога, што за ови период ми нијесмо имали вишак историје, рачунајући, да то у историју још и не спада. Али факти из пошљедњег рата код г. Кокела покуњени су у таквој количини и с таквом прецизношћу, да изгледа то, као какви мемоари човјека, који је сам у том рату судјеловао, премда знамо, да автор није био у Црној Гори; него је све то покупио из сувремених издања, а може бити да се је користио и каквим нештампаним изворима.

Са садржином овога одсјека треба да упознамо наше читаоце изближе барем у насловима. Ево њих:

Одсјек III. Рат 1876 год. Општи преглед (стр. 353—56). *Сјеверна армија* (од 1 јула до 15 октобра): поход на Мостар, битке под Бишином и на Вучјем-долу (стр. 356—69). *Јужна армија*. (од 1 јула до 18 септембра): општи преглед; битке под Медуном; мале битке на јужној граници (стр. 369—78). *Сјев. армија* (од 15 априла до 25 октобра): преглед, битка под Клобуком, заузеће Љубиња (378—82). *Јуж. армија* (од 18 септ. до 25 октобра): битка око Данилова-града, предаја Медуна; закључак о рату 1876 год. (382—387).

Одсјек IV. Рат 1877 год. Догађаји до 30 јуна 1877 год. (стр. 388—92); битка на Мартинићима, на Расиној Главици, на Ждробанику, на Кретцу, стратегичко одступање Црног-

раца, битке од 9 дана (17 до 25 јуна): 1—дан (нејдеља 17-га), 2—дан (понедељник 18), јуриш на Повији; 3—дан (уторник 19), заузеће Острога; 4—дан (сриједа 20), стратегично Књажево одступање; 5—дан (четвртак 21), Турци су предвојени; 6—дан (петак 22), Турци одступају; 7—дан (субота 23); битка на Гуманцима; 8—дан (24 јуна), друга битка под Ждребаником; 9—дан (понедељник 25), одступање Турака (стр. 356—413). *Југо-источна армија*. Битке од 1—30 јуна (стр. 414—418); опсада и заузеће Никшића (од 1 јула до 8 новембра 1877 г.) (стр. 418—428); мале битке на јуж. стран. (од 1 јула до 1 октобра); догађаји на сјев.-ист. гран. (до 11 јула до 1 окт.): свршетак рата 1877 г. (стр. 428—435). одсејек V. Зимски рат (1877—1878 г.) опсада Бара (од 16 нов. 1878 до 17 јан. 1878 г.) (стр. 435—441); побједа Пламенца у Мркојевићима (18 нов. 1877), заузеће позиција на сјеверу од Бара, битка између турске флоте и Црногораца (27 нов. до 20 дек.); заузеће Бара (10 јан. 1878 год.); заузеће Улциња (18 јан. 1878); свршетак рата (стр. 441—457).

Одсејек VI. Санстефански и берлински уговори (стр. 451—477) и закључак, у којему се налази кратки нацрт садашњег стања Црне Горе (стр. 477—484). —

Судећи по детаљима и по оцијени свијех догађаја, види се, да је автор имао добре изворе и потрудио се у њиховом проучавању; а изнио је у најсимпатичнијој за нас боји. Па с тога држимо, да би било корисно овај дио превести на српски језик с једне стране због обавијештења нашег свијета о тим славним дјелима, која нијесу добро позната млађијема, а с друге, да се изазову успомене о томе непосредних фактора и судјеловача и да се учине поправке, јербо рачунамо на велике погрешке, које ми нијесмо у стању исправити.

Као извод из цијелога дјела могу служити ови лијепи редови госп. Кокела на крају пошљедње странице из његова закључка:

„Види се, да се Црна Гора налази у положају, у коме она у славено-турским стварима може одиграти ролу још замашнију, но у 1876—1878 години, и да њезин мач у вријеме рата може имати претежну улогу.

„Ни дао Бог, да ми желимо и опет видјети, да се Црногорци и Турци срету на бојноме пољу! Ми се надамо радије, да ће националне тежње црногорске добити задовољење другчијим путем, но оружјем.

„Нека Црна Гора иде правцем, којим је кренула има већ 30 година, и ако једанпут, ушљед догађаја, које нико не може предвидјети, али којих су вруће жељни сви пријатељи Словена, настане ревизија берлинског уговора, ако се учини нешто од вишега значаја за славене Балканског полуострва, нек не буду заборављени Црногорци. Скадар, некадашња престоница првих господара Зете у средњем вијеку, богато земљиште, које њега окружује, обале Скадарског језера у цијелом њиховом простору и побрјезје Адријатике до уласка у њу Црнога Дрина у будућем мораду припадати Црној Гори.“ (стр. 483).

Толико о карактеру и правцу дјела господина Кокела. Што се пак тиче његова научнога значаја, то оно представља компилацију, у основу које стављено је дјело А. Андрића „Geschichte, des Fürstenthums Montenegro von der ältesten Zeit bis zum I. 1852. Wien. 1853,“ које и ако је старо, али је њему добро дошло, због тога што доноси много народних прича; а посвећено је Књазу Данилу, дакле испуњено је високог поштовања према црногорском Господару и његовом народу, којим је задахнут и госп. Кокел. Зачудо што је он сасвим игнорисао друго дјело, које је изашло мало раније, — Паића и Шерба — Serpagoга. Eine umfassende Schilderung des Landes u. der Bewohner и т. д. друго издање у Загребу, 1851 г. Ово је дјело написано много критичније но Андрића, али тако исто у духу симпатичном спрема Црној Гори, и особито важно за њезину географију, која је врло слаба код госп. Кокела. Иза Андрића он чешће пута цитира госп. С. Гопчевића. Geschichte von Montenegro; међу тим о историји код њега има само 40 страница (општи наслов Montenegro u. die Montenegriner. Leipzig 1877 8°, стр. X, 194), а понајвише он се бави садашњим стањем Црне Горе.

Историју Црне Горе Милаковића госп. Кокел спомиње врло ријетко, као год да њу и не познаје, што је могуће, због тога што италијански превод Казначића њему није био познат, а српски он не разумије. А да он не разумије ништа српски, може се видјети из овога тумачења имена Ерцеговине у приједби на стр. 11: „Herzag, en allemand, duc; Govina, en serbe, contrée.“

С тога не разумијемо, како он може често пута цитирати Српски Гласник, историју С. Милутиновића и др., превода којих на други језик нема. Па кад цитира дјела и на другом познатом автору језику, он често пута гријеши противу тачно-

сти и истине. Тако г. Кокел говори да су Жабљак оснивали Балшићи и позива се у томе на М. Болицу, (стр. 45), а код њега тога нема. То, што Болица говори о Клементима, он приписује Црногорцима (стр. 179). Чудноват је код њега и сами наслов дјела Болице: „Relazione e descriptione del sandjakidi Montenegro“ — међу тим код Ленормана и код Љубића, који су ово дјело издавали, наслов је такав: „Relatione e descriptione del Sangiacato di Scutari.“

Често пута г. Кокел, кад цитира који извор, додаје своје мишљење и то на штету истине. Тако М. Болица говори, како је Иван Црнојевић основао мали, лијепи манастир, а он сувише додаје: „Осим тога принц је основао једну цркву у име Богородице“ (стр. 54), која и јест манастирска црква. А о Цетињу говори, да је Иванбег из сеоца начинио „малу варошицу“ (стр. 54).

Иванбега Црнојевића именује „Ivan le Noir“ и тумачи, тобож по Андрићу, да је то име њему дато због црне косе (стр. 49); међу тим то се зборило за претка те фамилије.

Слабо он разумије, што се звало Рашка, у доцније доба Стара Србија, Зета и Црна Гора.

Тако, говорећи о насељавању Словена по Илирији и Далмацији, он наставља: „на западу су се населили Хрвати, на истоку Срби. Ови пошљедни заузели су провинције Рашке (Rassie), т. ј. садашњу Црну Гору и Херцеговину“ (стр. 14).

Не разумије он ни то, да је Црна Гора састављала један мали дио Зете, при том била је мало насељена, ушљед чега у млетачким документима од XV виј. зове се „satuni Cernagore“; а никад није потезала на себе име Горње Зете. Међу тим г. Кокел неколико пута спомиње, да је Иван Црнојевић, оставивши Подгорицу и Жабљак, повукао се у Горњу Зету (стр. 52 и 53), т. ј. на Цетиње; а не зна, да је Подгорица била средиште Горње Зете.

Отуд долази збрка и у овим његовим ријечима: „За олакшицу при читању нашега дјела ми понекад становницима Зете дајемо име Црногораца, премда ово име надијева се њима тек на крају XVI вијека“ (стр. 15).

А сваки зна, да становници Зете почеше се звати Црногорцима тек сада, кад је Црна Гора отела Зету од Турске; а име Црне Горе постоји, а не зна се од када, али стоји то име већ у документима од XV вијека.

Не познавајући, што је Рашка (у садање доба Стара Србија), Зета и Црна Гора, г. Кокел увијек мијеша и одношаје

међу њима. Ево како он представља црквене одношаје: „Свештенство Зете — вели он — зависило је од митрополита Србије, доклен је он заузимао епископску столицу. Али пошто 1459 госп. Србија ступи под власт Мухамеда II, усљед договора Елене, удовице деспота Лазара Бранковића, Црна Гора са жалошћу дочекала је, да њезин виши духовни главар, српски митрополит емигрира у Угарску. Тада одаљен великим растојањем од свога епископа и у страху за свој народ од уплива млетачке републике, господар Зете, вјере православне, као што су били сви Црнојевићи, ријешо је, да има митрополита крај себе. Из овијех гобуда он је именовао митрополита на Цетињу. од како се преселио у Горњу Зету“ (стр. 54).

Госп. Кокел не зна, да је Зетска Епископија установљена била још св. Савом, и да је митрополија била прије Иванбега, у вријеме којег је на Цетиње пренешена била само престолница, и не разумије, да мирски господар не именује митрополите, ни друге духовне чиновне.

По овоме се види, да поштовани г. автор не само не зна факте, него не разумије ни духа српске историје.

Иза овога није чудно што је он помијешао владика Мардарија, Корнећанина (Љшанска нахија), са монахом Макаријем, који је штампао књиге на Ободу у вријеме Ђорђа Црнојевића.

Ево што пише он о овоме владици заједно са двојцом — Павлом и Никодимом :

„Ове владике с ревношћу се одадоше штампању, које је отпочето још за владике Германа. Макарије (1549—85) продужио је благочестиве традиције и њим су издата многа јеванђеља и псалтири, (од г. 1544 и 1550), литургија од 1544 год. и др.

„Ови је епископ још прије, од младости посветио себе ширењу светог писма помоћу штампе и од 1519 год., као прости калуђер, судјеловао је у млетачкој штампарији“ (стр. 173—74).

При овоме он се позивље на историју С. Милутиновића, у којег читамо само ово: „Всеосвещенный Митрополитъ Мардарій (изъ села Корнета изъ околине Љшанске). Овій буде и окончи како му и первый“ т. ј. Никодим, који је био као Павле, а ови, „како и њговъ предак буде и прође безъ другіехъ пріятіахъ у Ободу народню ползу“ (стр. 25).

Из овога видимо, да г. Кокел цитира оно, што није читао, па није ни могао читати због незнања српскога језика. Због незнања језика он страшно накарађује српска имена, и ако је могао наћи њих много правилније написана код вишине фран-

пуских, њемачких и других списатеља, само кад би се потрудио њих прочитати; али на жалост он се задовољио су тричетири књижице, и то које су већ остарале или уопште немају вриједности.

Још вишу ману овога дјела чини незнање географије.

Тако он говори о Ободској Ријеци (Црнојевића), да она „*arrose Cettigné et se jette directement dans le lac de Scutari*“ (стр. 5). Мјесто, гдје се р. Морача улијева у Скадарско-блато говори: „Земља је јако плодна; тамо се његују наранџа, мурва, лоза, шипак, и чудновато је видјети, како у тако уској долини (*vallée*) налазе се такви контрасти, као у климату, тако и у производима, који су различити на сјеверу и југу“ (стр. 6).

Он мисли да р. Морача и при уласку у Блато има уско корито и не зна, да је ту равница, која има у ширину до 10 килом., а у дужину до Подгорице пружа се близу 20 килом. Најбоље се то може видјети на карти, коју је аутор додао својој књизи и којој даје велики значај.

Ево што налазимо на овој карти:

Племена Маине налазе се у црногорској граници, а ман. Станевић лежи између Маина и Будве; Вирбазар тврђава; Ријека Црнојевића тече од Цетиња; град Обод на лијевој обали Ријеке к сјеверу од вароши; Вртијељка у долини р. Ситнице, на с—з од Бери; сва Зета к југу од Подгорице зове се *Arbanaska* (ми знамо близу Голубоваца мали хумчић, Арбанашка глававица); р. Рибница извире на истоку од Медуна и пролази преко Фундине; о Подгорици на десној обали Рибнице, Мирковој вароши, он још не зна ништа; Бјелопавлићи заузимају простор, осим обичнога, још и међу Зете и Мораче, а Пипери отиснути далеко на с. под Бјелопавлићки Лисац; близу њих пут с—и. брдо Круса крај Мораче, а преко ње Дољане; врх Цема Селџинског налази Андријевица, а на истоку р. *Tchijevna*, која иде пут Пећи; р. Дрцка (у Басојев.) извире испод Кома, а тече на с. и пада у Лим у правцу к Беранима; одмах преко Лима — налази се с. Велика; а к југу од ње Шекула и још јужније Забрђе; Сињавина-планина између Дурмитора и Језера; пут с Цетиња на Грахово иде правом линијом преко Ресне Граба и Чева, и ту к југо-з. Комани, а мало даље преко аустријске границе брдо Горажда до Рисња; на Грахову није обиљежено село, само Умац, као фортица, а Граховац — тврђава (*ville fortifiée*); Гарац између Оранога-дола и Оногоста, Острог вазда зове и *la ville d' Ostrag* и *la plaine d' Ostrog* (стр. 444.405) и т. д.

О правцу ријека и положају планина не може се ни зборити; а имена сва изопачује; често пута чини метатезис (премјештање) у слоговима: Мекотија мјесто Метохија, Лочвен мјесто Ловћен.

При закључку не можемо, да не обратимо пажњу и на политичну тенденцију, која провирује кроз цијело дјело, може бити, помимо воље г. аутора.

Видјели смо, како г. Кокел у своме заносу оном лијепом улогом, коју је кроз цијелијех 400 година играла Црна Гора на Балкану, даје њој Скадар са Скадарским блатом и јужним Приморјем до ушћа Црнога Дрина; дакле тиска њу у предјеле, који су не кад састављали земљиште Зетске државе, законитог наслједства садашње Црне Горе.

Он осуђује берлински уговор за неправде учињене Црном Гором, и нада се, да ће се то с временом исправити; али и сам иде у том истом правцу и још даље од берлинскога уговора, кад говори, да Босна и Херцеговина дате су „à l'empereur d'Autriche“ (стр. 160); и даље: „ce pays fut réuni à l'Autriche“ (стр. 464).

Берлински конгрес никад није присаједињавао Босну и Херцеговину Аустрији и он је имао права на то, што се могло учинити само мацем, којег он није видио противу Турске, којој до сада де јуре припадају територије, које не спадају у *res nullius*, као неке пустиње у Африци Аустралији. Ове провинције биле су дате Аустрији у привремену окупацију, да њих умири и уреди, па да напусти, као што је Русија учинила у Бугарској; а не да њима завлада. У томе се састоји велико питање, око којег се мучи госп. Калај и *tutti quanti*, а ни цијела аустриска дипломатија тога се не држи; па како то може припознати госп. Кокел?

Сувише он је тога мишљења, да Босна и Херцеговина нијесу способне „да образују једну независну државу, *étant donné le tempérament des Slaves méridionaux*.“ (Стр. 160). и то због тога, што „готово половина становништва је мусломанска и остали дио православни, дио католички“ (стр. 160); а у примједбама даље даје ове цифре: „мусломана је 37%, православних 43%, католика 19,60%, других вјероисповијести 0,40%. Дакле 37% мусломана он стави у главнину, а много виши број од њих православних (43% па још с католицима — у остатак.

Учинивши све ове примједбе, на завршетку понављамо, да дјело госп. Кокела у научном одношају нема значаја, будући

представља компилацију онога, што је већ било писано; али при свему томе даје својим читаоцима из страног свијета историју Црне Горе у цјелини; написано је дјело врло лијепо и занимљиво, покупивши све приче, којима се кити црногорска историја; а и за нас, који смо све то знали напријед, врло је интересантан посљедњи одсјек, о посљедњем рату Црне Горе 1876—78 године.

Р.

Глас св. истине о крају свијета, о предзнацима Антихриста и о страшном суду Божијем.

Написао по руском Монах Никифор.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Блаженъ чтый и слышашій словеса пророчествія; и соблюдающій писаная въ немъ: время бо близъ (апок. 1—3).

Се грядетъ со облаки, уаритъ Его всяко око, и иже Его прободоша, и плачь сотворятъ о немъ вся колѣна земная. Ей аминь. (Апок. 1. 7).

Не може проћи, ~~РАДА НЕ ЗАСТАВА~~ ~~ДРАГО ДИЈЕЧ~~ крај свијета.“

Крај свијета значи његов нестанак ~~У ДАНАШЊЕМ~~ облику, и преображај у сасвим други вид и свијет, којему неће никад бити краја. Има људи, који у то слабо вјерују, или боље рећи они се тако чине, јер са мислима о крају свијета отвара се и књига њихових дјела, коју би они ради затворити и никад је више не отворити, ушљед чега и не желе ништа да размисљају о свршетку свијета и о будућем животу, па говоре по који пут: „нико отуда не дође сломљене главе,“ али није то тако.

Св. Писмо јасно нам говори, да мора бити крај овог свијету. То нам је казао сами Спаситељ: „Небо и земљи мимондетъ“ (Мат. 24—35), т. ј. овај свијет мора имати крај, о чему не треба ни мало сумњати. Чудеснијем начином Св. Писмо црта нам крај свијета: „Небо ће се претворити у огањ, свјетила небесна покренути се са својих мјеста, море ће ускипљети, ваздух се узбуркати, земља се потрести, мртви из гробова устају“ — иза чега ће се јавити „ново небо, и нова земља на којој ће живјети само правда (II Петр. 3. 13), и тада ће се тек ослободити од ове данашње привремености и смртног јарма, и пријехи у вјечност славе дјеце Божије (Рим. 8. 21).

Кад ово вријеме дође, тада и долази страшни суд, кад ћемо сви морати изаћи пред Вјечног Праведног Судију; тада ће се то и прочитати свачија читула, и тешко томе, ко и на томе суду немадне за себе заступника. Пошто: „ми не имамо здѣ пребивајућа града,“ (Евр. 13—14), онда треба да: „грядущаго взыскаеми“ и да тражимо „дондеже свѣта имами“ ко ће нам бити заступник на томе „Праведноме Суду“..... Доста је прилика, а цео овај свијет и привремени живот и није ништа

друго, но припрема за будући живот; доста је ходатаја, који никога не одбијају, ако им се ко препоручи; на пошљетку, сви сиромаси, који су на овом свијету „нищи“ могу бити, за тај свијет, свакојем имућном заступници, ако их само имућни задуже на овом свијету, но то је зло, што мало таквијех има богаташа, који би шљедовали графу Шереметијеву, којег је питао његов цар, камо му благо и богатство, а он му је одговорио, да га је по сиромасима послао пред собом на небо. Да ће тако бити о времену и крају свијета, не треба нам се ни мало сумњати, јер нам је сам Бог устима Исаије пророка то предказао: „Воскреснутъ мертви, и востанутъ иже во гробѣхъ“ (Исаија 26. 19), за чим и шљедује долазак „втори“ нашега Спаситеља: „Прити бо иматъ Сынъ Человѣческой во славу Отца своего со Ангелы своими: и тогда воздасть комуждо по дѣломъ его“ (Мат. 16. 27). Иза Страшнога Суда сви ће праведници, а и они, који су примијели достојни плод покајања, уживати славу царства небеснога, а грешници ће поћи онамо, одакле им неће помоћи, да се избева, сва њина слава и величина, него мора пасти: „Во огонь вѣчный, уготованный диаволу и ангеломъ его.“ — Тек послѣје овога отпочиње прави вјечни живот, које му неће бити више никад краја.

Предзнаци кончине свијета.

Већ смо видјели, да ће бити долазак нашега Спаситеља на земљу и по други пут, кад ће разлучити праведне и грешне, и дати „комуждо по дѣломъ его.“ Но, кад ће то бити? Бад ли ће свијет добити други облик? Да ли ће Праведни Судња брзо учињети тај праведни суд?... О овоме нико баш тачно не зна и знати не може, јер то нам Господ Исус Христос нигдје у св. писму није чинно означио, и кад су Га апостоли упитали да им каже, кад ће то бити, Он им је одговорио: „о дни же томъ и часъ никтоже вѣсть, ни Ангелы небесни, токмо Отець мой единъ“ (Матей 24. 3, 36). Исто мјесто Он је потврдио по свом ускресују, кад им је рекао: „Нѣсть ваше разумѣти времена и лѣта иже Отець положи во своей власти“ (Дјеј. 1. 7). Усљед такве неизвјести и доласка суда, Христос их је савјетовао и учио да пазе, да су вагда готови: „Блюдите, бдите и молитесь: не вѣсте бо когда время будетъ“ (Марк 13—33). Даље им је говорио: Као што је било за Нојева времена, тако ће бити и у оне дане, кад хтједе доћи „Сынъ Человѣческой“. Као што су били у те дане пред потопом: пили, јели, женили се и вјеривали и пијесу ништа знали, па ни пошто је Ноје уљегао у ковчег, док је год вода дошла и потопила све: тако ће бити и у онај час, кад ће доћи „Сынъ Человѣческой“, и то кад не мислите и кад се не надате (Матей. 24. 37—39, 44). Пазите дакле на себе и не мојте да ваше срце оптеретите јелом, или пићем, или каквом год свјетском бригом, па да тај час дође вам изненадно (Лука 21. 34).

Овако нам св. писмо говори и учи нас како треба, да се владамо и да будемо вагда сиремни ишчекати жениха Христа, али саму тајну доласка Христова св. писмо дубоко од нас скрива и не казује нам одређено вријеме тога часа, те због те неизвјесности ми треба да смо вагда спремни, како бисмо могли достојно одазвати се гласу нашега Спаситеља. Ето ушљед чега Спаситељ и говори: „Бдите и молитесь: не вѣсте бо когда время будетъ“ (Марко. 13—33). Апостол Петар говори: „Не коснитъ Господь обѣтованія но долготерпитъ на насъ, не хотя да кто погибнетъ, но да вси въ покаяніе придутъ“ (Петр. 3—9) — „Не хоче бо смерти грѣшника, но

еже обратитися... и живу быти ему“ (Језекија 33. 11). Богъ всѣмъ челоѣкомъ хоцетъ спастися, и въ разумъ истини прити (I Тимотей 2. 4) — „Приидетъ же день Господень яко тать въ нощи (Петр 2. 10. „Блажени раби ти, ихже, пришедъ Господь, обряцетъ бдящихъ“ (Лука 12 — 37). Но при цијелој тајанствености и несхватљивости ове тајне, опет су нам неки знаци јасно показани, који ће нам открити вријеме пред доласком Спаситељевијем. Христос нам говори: Чувајте се да вас ко не превари. Многи ће доћи у име моје и говориће: „Ја есм Христос“ и многе ће преварити. Много ће се лажнијех пророка појавити и мнозину ће превласти. Уто вријеме ако би вам ко рекао: Ено Христа оvdје или ондје — нсмојте му вјеровати, и гдје год вам буду говорили тамо је — не вјерујете им. Настануће лажни Христи и пророци, који ће чињети велика чудеса и знамења, но као што ви рекох: Небо и земља мимоћи ће, а моје ријечи никад неће. Дакле научите се и запамтите кад ово све видите, знадните, да је крај близу (Матей 24. 4, 35).

О другијем знацима, да је свијету већ крај близу, св. писмо говори нам, да ће у то вријеме настати јавно презирање вјере и наступиће крајња поквареност. Исус Христос објашњавајући стање и доба пред страшнијем судом, сам говори: „Сынъ Человѣческій пришедъ обряцетъ ли вѣру на земли“? (Лука 18—8), то јест, кад Христос дође по други пут на земљу, да ли ће и наћи вјере. „Егда убо узрите мерзость зауствѣнія, реченую пророкомъ Даниломъ, стоящу на мѣстѣ святѣ: иже чтегъ да разумѣмъ (Матей 24—15). За тога времена свуда ће се појавити јака мрзост и сваћа међу људима; устаће народ на народ, неће се старији поштовати, распре, злобе, невоље и невољалства сваке врсте умножиће се на земљи „И за умноженіе беззаконіи, развратъ и дѣла мръотвѣ (Мат. 24—12).

Такве знаке, који показују крај свијета и долазак страшнога суда и Апостол Павле нам објашњава, кад говори, да ће у пошљедње вријеме одступити неки од вјере, по наговору лажнијех духова, који ће говорити по ђавољему наговору (Тимотей 4. 1, 2.). У то вријеме дакле кад већ буде близу крај свијету, вјера у Христа биће свуда презирана, а и самога ће Спаситеља унижавати, јер по ријечи Апостоловој дан Христос неће доћи прије него пред тијем буде оступање од вјере и Христа, и прије него се појави „син лажи“ т. ј. противник Христов, који ће себе уздизати изнад сваке светиње говорећи народу и свијету, да је он Бог. Његов долазак биће по упливу сатанину и његова ће наука бити погибелна за погибше синове, који не примише истину, да се спасу, ради чега ће Бог и послати „дѣйство лсти,“ да пошто радије примише лажу и неправду него ли истину, буду сви тога ради кажњени. (2. Солуѣаном 2. 3. — 12).

И тако појава антихриста и његовијех присталица антихристоваца — којих већ много има — један је знак другога Христова доласка.

Ка горе наведеним знацима, који показују, да је близу жених, Св. Писмо говори нам још и то, да ће бити проповиједање Еванѣлија међу свијем народима и по цијелом свијету, као што и сам Христос говори: „Проповѣстєся сіе Евангеліе царствіи но всеи вселеннѣи, во свидѣтельство всѣмъ язѣкомъ: и тогда придегъ кончина“ (Матей. 24—14). Но у осталом тајна другога доласка Христова све стоји сакривена, као год што је стајала сакривена и тајна Његовог ваплоћења, и тек пред самијем његовијем рођењем та је тајна била неколицини изображенијех људи откривена, који су га предвиђели и познали. Исто тако и његов други долазак, који још све

стоји у тајности, откриће се, јер: „ништа нема тајно и скривено, што се неће дознати и открити“. (Матеји. 16—26.)

Исус Христос је рекао: „Егда же узрите мерзостъ запустѣнія... идѣже не подобаетъ“ (Марко 13—14) онда разумије се да ће и Отац небесни, кад то вријеме буде близу, открити своју вољу онијем, који буду достојни Његовог благовољења: но час тога још није дошао.

Сада се још само приближује вријеме, у којем ће сви људи чути науку Христову и поклонити Му се, па и они, који су Га разапели, и сви који живе на земљи, јер ђаво, који је за неко вријеме спућен и свезан, неће моћи надвладати славу Христову на земљи, и неће се моћи осилити, док се год не пушти из путица, кад ће тек тада успоставити антихриста, који ће погубити све сљедбенике Христове, као што и тврди нам о томе гледалац Божијих тајна: „И видѣхъ Ангела сходяща съ небесе, имѣюща ключъ бездны, и уже велико въ руцѣ своей. И ятъ змя, змя древняго, иже естъ діаволь и сатана, и связа и на тысяциу лѣтъ. И въ бездну затвори его, и заключи его... да не прелетитъ къ тому языки, дондеже скончається тысяща лѣтъ: и по сихъ подобаетъ ему отрѣшону быти на мало время“. (Апок. 20. 1. 3.)

Христова црква вазда је била гоњена, и биће, но никад неће бити побјеђена. Гоњења на Христову цркву продужиће се све до краја свијета и до оног времена, кад ће Христос послати своје Анђеле да покупе све саблазни и саблазнитеље и да их баце у огњену пећ. Те гонитеље Христове цркве Св. Писмо назива антихристима, противницима Христовим, којима ће се број све више умножавати тијем, што ближе буде крај свијету и страшноме суду. Бог ова искушења попушта ради тога да се познаду изабрани Његови сљедбеници, јер страдања и муке изнесе на видик њихово постојанство у вјери, те таквијем начинем привлаче и друге к њој, и удвостручавају вијенац своје награде на небо; Газвратност и поквареност неваљалијех људи доводи такве праведнике још у виши сјај и величину, јер се они тврдо држе истине, о чему нам свједочи Апостол Павле, који говори: „Треба да буду јереси искушења, како би се искуснија међу вама појавили (1. Кор. 11. 19). Но „куку ономе, преко којег саблазна долази (Мат. 18. 7.).

Сада да запитамо сами себе: колико нас је таквих, који можемо изићи без страха на Суд Божији? Колико ли нас има, који живимо у страху Божијему? Колико ли нас има, који идемо из чистог вјерског осјећања у цркву? Гледајући на нашу небрежљивост при стајању у цркви, ко би могао и помислити, да ми вјерујемо, да ту присуствује сами Бог? Зар кад би дошао какав год праведник не би видио оно исто, што је видио Спаситељ у храму Јерусалимском?..... Тежак је гријех ласкати и кога другог, а камо ли Бога. За неуредно наше опхођење при стајању на Богослужењу бићемо строго кажњени! Невјерници и идолопоклоници више су пазили на пристојно опхођење у својему храму, него ли ми хришћани. Боље би било никада не доћи у храм, него ли доћи и стојати противно величини светиње хришћанскога храма.

Многоме ће се овако шта год учињети много и прећерано, али само загледајмо се и попазимо при стајању у цркви, кад случајно дође у цркву који год од побожнијех великијех људи или владалац, или архијереј, па ћемо одма примјетити, да већ ту влада много већа побожност и смиреност него ли прије, а сигурно ради тога, што је ту присутно то веће лице, а пред

тијем није се сјећао, да ту присуствује Творац свију лица; тада је и црква пунија, крст омиљенији и чешће се пута свако прекрсти, него ли до тада; но ући у цркву онда, кад није присутно које од поменутих већих лица, видјећеш, да је црква скоро празна и више пута не би могао потпунити број прѣга на рукама са присутним особама . . . . Све ово кад разгледамо увјерићемо се, на каквом ступњу стоји наша побожност.

Треба да се срдечно молимо Оцу Небесноме, да нас не уведе у искушење и да очисти између нас јереси и саблазни, да нас ове смртоносне ране не би заразиле, а особито у ово данашње вријеме, кад неке хришћанске поглавице, ради личне себичности чине те се хришћанство цијепа на разне гране и одступа од правога основа Христове вјере. Таквијема противницима истине и јест главна намјера то, да пормете међу нама праву и истиниту вјеру, коју су нам Апостоли предали, али им је то немогуће учинити, јер је црква Христова основана на тврдом камену „Каменъ же бѣ Христосъ“ — „и врата адова не одолѣють ей“ Матей 16. 18).

Предзнаци Антихриста.

Свети Апостол Јован Богослов још у своје вријеме учио је своје ученике и предохрањивао их, показујући им предзнаке антихристове. Већ се — говораше он — појављује много лажнијех учитеља и јеретика, који су предвјесници самога антихриста. „Джецо! пошљедња је година већ и чули сте, да антихрист иде. Ево и данас много антихристоваца, које нам свједочи, да су већ приближила се пошљедња времена. Ко је дакле лажца и противник Христов, него онај, који говори, да Исусе није Христос?“

Такав чољек и дух прави је антихрист: . . . . „Љубазни моји, немојте вјеровати свакоме духу, не испитујте духове дали су од Бога,“ јер је већ много лажнијех пророка међу људима. Испитујући духове познаћете, који је дух од Бога, јер сваки дух, који вјерује у Исуса Христа „во плоти пришедша“ тај је дух од Бога; а онај дух, који не вјерује у Христа „во плоти пришедша,“ тај није од Бога, него је то дух антихристов, о ком сте већ чули, да долази у свијет. (1 Јован. 2. 18. 22. 4. 1. 3.).

Свако већ зна, да постоји много антихристоваца, који не вјерују и који проповједају, да се Христос није родио од Дјеве. Послије овакијех варалица, доћи ће и сами антихрист, који ће се на све начине старати, да истријеби вјеру у Исуса Христа, и тешко томе ко прими његов печат и повјерује му. Он ће се прогласити, да је он све и сва, но његова сила неће бити за дуго — он ће страшно погинути, њега ће Господ наш Исусе Христос убити духом својим и нестаће га, чим се појави Христос, да суди живијем и мртвијема. (11 Сол. 2. 8.).

Разрушење свијета.

Св. писмо нам говори, да ће бити сасвијем страшно при разрушењу и крају свијета. „Учињешу чудеса — говори Господ — на небу и на земљи: крв и огањ и пушење дима. Сунце ће се претворити у таму, а мјесец у крв прије него, дође страшни и велики дан Господњи. И сваки, који призове име Господње биће спасен“ (Јоил II. 30—32). Зато, што навалице није народ хтно вјеровати, да су небеса и прије била, и да је земља Божијом ријечју у води и из воде изашла, за то и би тај свијет водом потопљен, и погibe. Данашња небеса и земља задржана су том

истом Божијом ријечју, те се чувају за страшни дан суда, и погибију незаконијех људи. . . . . Доћи ће дан Господњи као лупеж ноћу, кад ће небеса са хуком проћи, а стихије се од огња разрушити, земља и све што је на њој изгореће. . . . Ново небо и нову земљу очекујемо, на којој ће живјети само правда“ (II. Петр. 3. 5—13).

„Него опет, Ти си, Господе, у почетку створио земљу, и небеса су дјело твојијех руку: она ће нестати, а Ти остајеш: све ће остарати и савићеш их као хаљину, и сви ће се измијенити, а Ти си један, који остајеш онај, који си, и твојим годинама неће бити свршетка“ (Јеврејима 1. 10. 11. 12). Велик си Ти, Господе: постићеће се мјесец — од лица Твога — и посрамиће се сунце“ (Исаија 34. 4).

„Огањ ће се разгорети од моје љутине — говори Бог — и распаљиће се до ада преисподњег: прогутаће земљу и жита на њој, попалиће све, што је на земљи и на чему она стоји; сва зла и стријеле побацаћу на њих“ (Второзаконіе 32. 22—23). О страхоћи и чуду ужасноме, које ће бити при свршетку свијета, Јован Богослов даће нам говори: „Видјех, кад отвори шести печат, и гле, земља се страшно затресе, сунце поста црно као врећа од кострети, а мјесец као крв; звијезде небесне падоше на земљу. . . . Небо се измаче и сави, као карта, свако брдо и острво покрену се са свога мјеста; људи, цареви и сви остали скрише се по пештерама и говорише: падните врх нас, и сакрите нас од лица онога, што сједи на престолу, и од љутине јагњета, јер дође дан љутине његове, и ко може остати? (Апок. 6. 12—17).“

Тако ето нам се приближи свршетак овога свијета. Нови и обновљени свијет доведен ће бити у савршено блаженство; гријех ће нестати са земље, а истина ће засјати у потпуној својој слави и величини. Бога нико више неће хулити ни вријеђати. Власти нечистога духа сасвијем ће нестати на земљи и настаће вјечно блаженство. Вјерујмо у Бога и у нашу спасоносну вјеру, која ће нам донијети вјечни живот, а „од загробног живоња одрекла се само стока“.

ПРАКТИЧАН ПОСТУПАК

ПРИ ПРЕДАВАЊУ ДЕСЕТНИХ БРОЈЕВА У III. И IV. РАЗРЕДУ.

Написао: **Ан. Јовићевић**, ријечки учитељ.

(Наставак).

1. Десетине.

Пошто се повуче линија на табли, онда учитељ пита:

Колико сам линија написао на табли? (1 линију). Колико цијелих линија представља 1 линија? (1 цијелу линију или једно цијело.) Даје ли се ова линија дијелити на мање дијелове? (Даје). — Учитељ је подијели на пола, па пита даље: На колика сам је дијела подијелио? (На 2 дијела). Каква су по величини ова два дијела један према другом? (Једнаки).

Колико од ове линије заузима 1 дио? (Половину). Колике смо половине добили у овој линији? (2 половине). Колико половина има ова цијела линија? (2 половине). Може ли 1 цијела линија имати више од 2 половине? (Не може). Даје ли се свака од ових половина дијелити на нање дјелове? (Даје). — Учитељ подијели прву половину на пет једнаких дјелова, па пита: На колика сам дијела подијелио прву половину? (На 5 једнаких дијелова.) Може ли се на толика дијела подијелити и друга половина? (Може). — Учитељ и другу половину подијели на 5 једнаких дијелова, па пита: на колика сам дијела подијелио другу половину? (Тако исто на 5 једнаких дијелова.) На колика је једнака дијела подијелена цијела линија? (На 10 једнаких дијелова.) Који је дио од ове линије само 1 одјељење? (Десети дио). Колико таквих дијелова има цијела линија? (10).

Сад сљеђује именоване десетог дијела цијелог, т. ј. десетине; али овдје треба, да учитељ настојава, да ученици сами погоде, како се зове десети дио од цијелог, те може питати на овај начин: Како се зове пола од цијеле линије или 1 цијелог? (1 половина). Како трећи дио? (1 трећина). Како пети дио? (1 петина), и т. д. А како се зове десети дио од 1 цијелог (1 десетина). Колико десетина има ова линија? (10 десетина). Колико цијелих претставља 1 линија? (1 цијело). Колико десетина има 1 дијело? (10 десетина). Колико десетина има у половини цијелог? (5 десетина). А колико у петини цијелог? (2 десетине). За колика је пута веће 1 цијело од 1 десетине? (За 10 пута). Који је дио од 1 дијелог 1 десетина? (Десети дио). Како се зове десети дио од цијелог. (Десетина). За колика је пута мања 1 десетина од једног цијелог? (За 10 пута). Шта сачињавају 10 десетина? (1 цијело).

Сад учитељ предузме питања с оним наименовањима разних мјера, која се дијеле по на десетина. Напријед: Колико дециметара има 1 метар? (10 дециметара.) Како се зове десети дио од 1 метра? (Десетина). Колико дециметара има 1 десетина од метра? (1 дм.) Колико 2 десетине? (2 дм.), и т. д. Колике десетине од цијелог метра чини 1 дм.? (1 десетину). Колико 2 дм.? (2 десетине.) Колико 3 дм.? (3 десетине), и т. д. Колико десетака има 1 фиорин? (10 десетака). Колико десетина од 1 фиорина претставља 1 десетак? (1 десетину). Колико десетина од фиорина има у половини фиорина? (5 десетина.) Шта је десетина од фиорина? (1 десетак.) Колико десетака има у 6 десетина од 1 цијелог фиорина? (6 десетака). Колико фиорина сачињавају 10 десетака? (1 фиорин). Колико цијелих образују 10 десетина? (1 дијело).

Овакова питања, која упућују на познавање десетина, чини учитељ и са осталим наименованима, која се дијеле по на 10 једнаких дијелова, као што су литри, грами и т. д., па онда и са стварима, које су по вољи дјелови на мањи или виши број дијелова. На примјер: узме учитељ једно подуже дрвце, па пита: Може ли се ово дрвце посјећи на два једнака дијела? (Може). Може ли на три? (Може), и т. д., док се увјере ученици, да се дрвце може по вољи подијелити на произвољни број дијелова. За тим учитељ подијели дрвце на 10 једнаких дијелова, па испитује ученике на овим дјеловима о 1 цијелом и о десетинама. Са овим се ученицима докаже, да се све дјелјиве ствари могу дијелити на 10 једнаких дијелова, узимајући за примјер и друге ствари, као разне вошке и друго. А уз то се има дјечи напоменути, како се мјере десетичног система могу само дијелити по на 10 једнаких, као метар, грам, литар, фиорин и т. д., нити

која може имати више од 10 таквих дијелова, ни мање; као: 1 литар не може имати ни више ни мање од 10 дециметара, 1 литар ни више ни мање од 10 дециметара и с. д.

2. Стотините.

На истој линији, која је 1 метар дугачка, ако допушта дужина табле, чине се очигледна представљања и са дијељењем десетина на стотините, т. ј. са подјелом десетих дијелова од линије по на 10 једнаких дијелова. Али прије тога требаће, да учитељ има при руци метар, којег ће показати дјеци, као и његове подјеле на дециметре, т. ј. на десетине, чинећи питања о подјели на десетине:

Колико дециметара има 1 метар? (10 дцм.). Колико десетина од метра чини сваки дециметар? (1 десетину). Колико десетина од метра чине 10 дециметара? (10 десетина). Шта сачињавају 10 дециметара? (1 м.). А шта сачињавају 10 десетина од метра? (1 цијели метар). Који је дио од цијелог 1 десетина? (10, дио) Даје ли се сваки од ових десетих дијелова дијелити на мање дијелова? (Даје).

Учитељ најприје подијели прву десетину на линији на двије једнаке половине, па пита: На колика сам једнака дијела подијелио прву десетину? (На два). — Па онда раздијели и прву и другу половину по на пет једнаких дијелова, па упуту ученике, да те дијелове преброје, и пита: На колика сам једнака дијела подијелио прву десетину? (На 10 једнаких дијелова). Колико ових дијелова има у половини десетине? (5). А колико су у петини? (2). Колика ова овака дијела сачињавају 1 десетину? (10). За колика је пута већа 1 десетина од једног од ових дијелова? (За 10 пута). За колика је пута мањи 1 од ових дијелова од 1 десетине? (За 10 пута).

Учитељ подијели и другу десетину на 10 једнаких дијелова, па пита: На колика сам једнака дијела подијелио другу десетину? (На 10 једнаких дијелова). Јесу ли ови дијелови по величини једнаки дијелови прве десетине? (Јесу). Колико ових дијелова има у првој и другој десетини? (20). Колико десетина сачињавају 20 оваквих дијелова? (2 десетине). — Даље учитељ подијели и остале десетине по 10 једнаких дијелова, питајући успут, на колика је дијела подијељена свака десетина; па онда настави питања, која ће водити к упознавању назива *стотиницима*.

Колико десетина има у овој линији? (10). На колика је једнака дијела подијељена свака десетина? (На 10 једнаких дијелова). Колико таквих дијелова има у 2 десетине? (20). У 3 десетине? (30). У 4 десетине? (40). У 5 десетина? (50). У 6 десетина? (60). У 7 десетина? (70). У 8 десетина? (80). У 9 десетина? (90). У 10 десетина? (100). Колико десетина има цијела ова линија? (10). А колико ових мањих дијелова имају 10 десетина? (100). Је ли једнака 1 цијела линија и 10 десетина од линије? (Јест). Дакле, колико ових мањих дијелова има у цијелој овој линији? (100). Који је дио од десетине 1 од ових мањих дијелова? (10, дио). Како се зове десети дио од цијеле линије? (Десетина). Како двадесети дио? (Двадестина). Како тридести дио? (Тридестина), и т. д. А како се зове *стотиницима* дио од 1 цијеле линије? (*Сотиницима*). — Ово ће дијете — може бити лако погодити; али и ако не би могло погодити, добро је, да се ученици мало промисле, јер ће онда памћење бити трајније.

Који је дио од цијеле линије 1 од ових дијелова? (Стотинити дио). Колико оваквих дијелова има цијела ова линија? (100). Колико стотини-

тих представља сваки од ових дијелова? (1 стотиниту). Дакле, колико стотинитих има цијела ова линија? (100 стотинитих). Може ли се на више *стотинитих* дијелова подијелити ова линија? (Не може). А може ли се на мање *стотинитих* дијелова подијелити цијела линија? (Не може). Колико мора стотинитих дијелова имати дужина једне цијеле линије? (100). Јесу ли сви ови стотинити дијелови једнаки међу собом? (Јесу).

Сад долазе питања, која показују, колико стотина садржи свака десетина. На примјер: На колико је десетина подијељена линија? (На 10). А на колико је стотинитих подијељена цијела ова линија? (На 100). Је ли свака десетина подијељена на мале дијелове? (Јест). Је ли свака десетина подијељена на *једнако* мале дијелове? (Јест). Је ли једнако 1 цијела линија или 10 десетина од линије? (100 стот.) Колико стотинитих припада свакој десетини? (10 стот.). Дакле, колико стотинитих има 1 десетина? (10 стот.). Колико 2 десетине! (20 стот.). Колико 3 десетине? (30 стот.), и т. д. А колико стотинитих имају 10 десетина? (100 стот.). Колико цијелих сачињавају 10 десетина? (1 цијело). А колико цијелих сачињавају 100 стотинитих? (1 цијело). Које је више: 10 десетина или 100 стотинитих? (Једнако). Који је дио од 1 цијелог 1 десетина? (10 дио). Који је дио од 1 цијелог 1 стотинита? (100 дио.) А који је дио од 1 десетине 1 стотинита? (10 дио). Што сачињавају 100 стотинитих? (1 десетину). Што 20 стотинитих? (2 десетине). Што 30 стотинитих? (3 дес.) и т. д. А шта 100 стотинитих? (10 десетина или 1 цијело).

Колико дециметара има 1 метар? (10 дм.) Колико десетина од метра чини 1 дм.? (1 дес.) На што се дијели сваки дециметар? (На центиметре). Колико центиметара има 1 дм.? (10 цм.) А колико центиметара има 1 метар или 10 дециметара? (100 цм.) Колико цијелих представља 1 метар? (1 цијело). Који је дио од 1 цијелог метра 1 центиметар? (1 стотинити). 2 центиметра? (2 стотинита). 3 центиметра? (3 стотинита) и т. д. Што је десети дио од метра? (1 дм.). А шта је стотинити дио од метра? (1 цм.). Који је дио од метра 1 цм.? (Стотинити дио). А 1 дм.? (Десети дио). За колико је пута веће 1 цијело од стотинитог? (За 100 пута). А од 1 десетине? (За 10 пута). За колико је пута већа 1 десетина од 1 стотините? (За 10 пута). За колико је пута мања 1 десетина од 1 цијелог? (За 10 пута). За колико је пута мања 1 стотинита од 1 цијелог? (За 100 пута). А од 1 десетине? (За 10 пута). Колико центиметара чини 20 стотинитих од метра? (20 центим.). Колико 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100 стотинитих од метра? — Колико дециметара чине 20 стотинитих од метра? (2 дециметра). А колико 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100 стотинитих од метра? —

Колико десетака има 1 фиорин? (10). Колико новчића има 1 фиор.? (100 нов.). Колико новчића има 1 десетак? (10 нов.). Што је десети дио од 1 фиорина? (1 десетак). Колико десетина од цијелог фиорина представља 1 десетак? (1 десетину). Колико 3 десетака? (3 десетине), и т. д. Што је стотинити дио од 1 фиорина? (1 новчић). Колико стотинитих од цијелог фиорина представља 1 новчић? (1 стотиниту). Колико 2 новчића? (2 стот.), и т. д. Колико новчића има 1 десетак? (10 новч.). Који је дио од фиорина 1 десетак? (Десети дио). А 1 новчић? (Стотинити дио). Колико стотинитих има 1 десетина? (10 стот.). А колико стотинитих од фиорина има 1 десетина од фиорина? (10 стотинитих). Колико 2 десетине? (20 стотинитих), и т. д.

Што је десетина? (Десети дио од 1 цијелог). А што је стотинита? (Стотинити дио од 1 цијелог). Који дио од једног цијелог садржи десетина? (10 дио). А који дио садржи 1 стотинита? (Стотинити дио). Што је десети дио од 1 литра? (1 дл.). Од 1 грама? (1 др.). А што је стотинити дио од 1 хектолитра? (1 литар). Од 1 килограма? (1 декаграм). Колико стотинитих има $\frac{1}{2}$ цијелог? (50). У $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, цијелог? — У $\frac{1}{6}$, $\frac{2}{6}$, $\frac{3}{6}$, $\frac{4}{6}$ цијелог? — У $\frac{1}{10}$, $\frac{2}{10}$, $\frac{3}{10}$, $\frac{4}{10}$, $\frac{5}{10}$, $\frac{6}{10}$, $\frac{7}{10}$, $\frac{8}{10}$, $\frac{9}{10}$ цијелог? — и т. д.

Пошто дјеца добро појме, шта су то стотините, онда се с њима чине сличне усмене вјежбе на мјерама са десетичним системом, па се онда пријеђе на упознавање хиљадитих.

(Н а с т а в и ћ е с е).

ПРЕДАВАЊЕ ИЗ ГЕОМОТРИЈЕ У IV РАЗРЕДУ ОСН. ШКОЛЕ.

ВАЉАК — ЦИЛИНДАР. 1)

Предавао: **Петро Н. Калуђеровић**, учитељ.

Шта је ово у геометрији? Ти! — То је у геометрији тијело. — Шта радим са овим тијелом сад? — Ви сад то тијело ваљате. — Како се ово тијело ваља? — То се тијело ваља лако. (Узети друго геометријско тијело н. пр. призму или коцку). Да ли је и ово у геометрији тијело? Па да ли, гледајте, и ово се ваља лако, као и оно прво? Па које се од ова два тијела лакше ваља? — Од та два тијела лакше се оно прво ваља. — Па како бисмо га назвали, који би знао (питати оног који се буде пријавио)? — Зато, што се ово тијело тако лако ваља, зове се ваљак. — Зашто се ово тијело зове ваљак? Кажми ти! — (Усправити ваљак, па питати). — А како сад стоји овај ваљак? — Тај ваљак стоји сад дунке. — Како га још друкчије можемо назвати? — Стуб. — А какав је овај стуб по облику? — Тај стуб по облику је округао. Дакле, што је округао зове се још друкчије и *округли стуб*. — Како се још друкчије зове ваљак? Кажми ти! — Ваљак још друкчије зове се округли стуб. — А зашто? — Зато, што је по облику округао. — Да ли видите овдје у школи тијела, која личе на ваљак? — Пећ. — Чим је ограничен ваљак? — Ваљак је ограничен површинама. — Колике површине ограничавају ваљак? — Ваљак ограничавају три површине. — Како се зове ова површина, на којој стоји ваљак? — Доња. — А како се зове ова (показати горњу) површина? — Горња. — Па каква је доња или основна површина? — Доња или основна површина је равна. — Па да ли је и ова горња површина равна? — И та горња површина исто као и доња је равна. — А да ли је и ова трећа површина равна, као и ове двије? — Ова трећа површина није равна као те двије, него је она крива. Дакле, ова трећа површина није равна као ове двије, него је она крива, те се и зове кружна површина или облина. — Како се зове ова (показати на облину) површина? — Кружна површина. — А зашто? — За то, што није равна, као горња и доња, него је крива. А како

1) Треба изнијети ваљак и ваљати га пред дјецом по столу, па онда попут њега и друга геометријска тијела изнијети и ваљати, како ће из саме радње име тијелу се дати, а у исто вријеме и разлика из упоређења видјети.

стоји основна површина према горњој? Кажу ти! паралелно. Па да ли је само ова (показати доњу) површина основне? А зашто није? — Па зато, што су оне обје једнаке, те бисмо ма коју од њих двије могли узети за основну површину. — А какав положај заузимају обје равнине? — Обје равнине заузимају хоризонталан положај. — Чим је ограничена горња и доња површина ваљка? — Горња и доња површина ваљка ограничена је линијом. — А каквом линијом? — Кружном.²⁾ — А чим је ограничена кружна површина ваљка? — Кружном... Па због тога што је ограничена кружном површином, то се она и зове друкчије огрточна површина или огрточ ваљка. Гледајте на овај ваљак! Чим су ограничене површине ваљка? — Површине ваљка ограничене су ивицама. — Па колике ивице има ваљак? — Двије. — А какве су ивице код ваљка? — Криве линије. — Пазите! Унутра у овој кривој линији можемо себи да замислимо једну тачку, од које је свако мјесто криве линије поједнако удаљено, и та крива линија зове се кружна линија, а она замишљена тачка у средини то је њено средиште. Шта унутра можемо себи у овој кривој линији да замислимо? Па како та тачка одстоји од других тачака криве линије? А како се зове крива линија (показати руком)? — Кружна линија. — А како се зове она замишљена тачка у средини? — Средиште. — Па шта је то средиште кружне линије? — Средиште кружне линије јест такво мјесто у средини криве линије, од кога су сва мјеста на површини криве линије подједнако удаљена. Чегача нема на ваљку, гледајте, а на другим тијелима има, која смо до сад учили? — Углова и рогљева. — Па онда какво је тијело ваљак, пошто нема углова и рогљева? — Округло тијело. — Даље! — Ова равнина (показати горњу или доњу), која је окружена кружном линијом зове се *круг*, а ова (показати кружну линију) зове се обим круга, те, дакле, као што видите на овом ваљку обје основне равнине или плоче — то су кругови. Ова два круга су међу собом паралелни, јер ма колико ми ваљак покретали (показати, као кад се сам обрће ваља), вагда ће они исти положај и одстојање један наспрам другог имати, па тако су исто и конгруентни, јер кад бисмо овај ваљак пресејкли, или оваква два од карте направили, те их један на други ставили, видјели бисмо, да би потпуно један другог поклопили. — Како се зове равнина, која је кружном линијом окружена? — Круг. — Па шта је кружна линија? — Кружна линија јест таква крива линија, која затвара неки дио од простора, који је округао, те се зове обим круга. — Онда шта су обје основне плоче на ваљку? — Кругови. — Какви су та два круга међу собом? А зашто су паралелни? А конгруентни? Који је знак паралелности? А који конгруентности? Зна ли, дакле, сад који описати шта је ваљак? — Тијело, које окружују два паралелна и конгруентна круга као основне плоче и једна облина као бочна плоча, зове се ваљак или цилиндар друкчије. Како друкчије називљемо ваљак? Кажу ти! А све плоче на цилиндру или ваљку што скупа сачињавају? — Површину ваљка.

При завршетку предавања треба поново цијело предавање у кратким потезима поновити, држећи се строго пређашњег поступка, како не би било збрке појмова између приповиједања и пропитивања. На пошљетку треба дјецу наредити, да она сама код куће изрежу ваљак од карте или чега било и донесу.

2) На више мјеста нијесам одговоре у потпуним реченицама извео, пошто се врло лако из идућег питања даду извести.

Најпослије сам тога мишљења, да би требовало још додати и изна-
лажење кубне садржине ваљка, пошто је то неопходно потребито у даљем
раду при рачуну, а кад већ има доста примјера у рачуници IV раарета,
која се дјечи даје као ручна књига; па не само на ваљку, него и свим
другим тијелима, с којима се срегамо у геометрији, требовало би изна-
зити површине, или из рачунице оне задатке, који се односе на геоме-
трију — пренебрекнути.

**

С Т А Р И Н Е

Два писма Господара Митрополита Савве Петровића издата Тео-
досији Мркојевићу као синџелије његова посвећења за јеромонаха и
архилаандрита.

I-во.

М. П. САВВА ВЛАКА МЛТІЮ БОЖІЮ ПРАВОСЛАВНІЙ МИТРОПОЛИТЪ СКАН-
ДАРИСКИ Й ПРИМОРСКІЙ

По благодети престаго и животворѣцаго Д'ха, и власти данной
нашему смеѣнію отъ височайшаго а'хйерея г'а йсоуса Х'а. Поставихом
сего богобоязнаго моужа Теодосіа монаха Мркојевића, сина г'на протопопа
Марка Мркојевића. По чиноу чатца. и певца. и свецѣносца. иполь
диакона. и ѣакона АСИОНА'тне католичанскіе ц'рквй. Посѣмже
видевше его достойна быти височайшаго санна. рѣкоположихом его на
с'тй височайшй степенъ прѣзвит'ства. и изврѣсѣнншаго ради оувѣрени
дахом іемоу сйе писание. и само писомъ роуки нашею и са оувѣрѣннм
печатомъ.

ѦѦѦ (1749 . ѦѦ. и (фе. 15).

Архйерѣй Савва

роукою оу свою Митрополию Цѣтинскоую ва чарноую горѣ
Дато еромонахоу Теоодосію Мркојевићу

Печат се налази код почетног слова С. Он је осредње величине, у
њему је двоглави орао раширених крила, под којим стоји лав на засебном
пољу. Изнад орла архијерејска митра, а око ње крст и штака. Слова у
почетку не могу се прочитати.

II-го.

САВВА БОЖІЮ МЛОТІЮ ПРАВОСЛАВНІЙ МИТРОПОЛИТЪ ЧЕРНОГОРСКИЙ
СКЕНДЕРСКИЙ И ПРИМОРСКІЙ

По бл'годати и дара все с'таго й животворящаго д'ха; и власти
данной нашему смйренію отъ височайшаго архйерея Г'да нашего й'са Хр'та;
поставихом сего б'го боязнаго м'жа, с'щенног ромонаха Теодосіа Мерко-
вича; нашея митрополй рожде'тва прес'тйа в'чичи нашей б'ци и приено
д'вйи Марй; по чинѣ, и пѣвца, йсцѣносца, ипольдиакона йдиакона йсцѣ-
но іеромонаха, по чину с'тне восточнйе ц'рквй; посемже видѣвше его
достойна быти височайшаго санна, рѣкоположихомъ его на с'тй височай-
шй степен архйандрйства, ц'рквй цетинскй, рождественнаго манастрпа
митрополй нашей; онже архйандрйтъ Теоодосій, долженъ естъ бытъ тре-
звень, цѣломѣдрень, благоговѣинь, страннолюбивь, учителень, образъ бра'тй

соблюдающий; соединѣніе со с'тою соборною восточною церковъ, по своемъ
 ѣзавленномъ отбѣщанію; и изверстнѣшаго радѣ увѣренія дахомъ емъ наше
 рѣкописаніе, і саутвержденіемъ обычнаго нашего печата.

†ѣѣѣг. іюніа д. (1773 Јуниа 4).

Дато в катедральной нашей митрополій Цетинскія рожштвенаго мана-
 стира.

М. П.

Смеренй Митрополитъ Черногорскй Скандарискй и П'им'скй
Савва Петровичь.

Печат је исте величине као на прво писмо, само ови је од црвеног
 воска. У њему се не може ништа познати, само у врху њега познаје се
 архијерејска митра.

Теодосіе Мркојевић рођен је у Бокешком приморју у *племе Махине*
 у селу Подострог.¹⁾ Син је махинског пароха протопопа Марка Мркоје-
 вића. Његов отац учио га је књизи и спремио за свештенички чин. За
 јеромонаха произвео га је тадањи Господар Црногорски Митрополит Савва
 Петровић 1749. год. а за Архимандрита Цетињског 1773 год., као што
 напријед именовате синџелије гласе.

Млади Јеромонах Теодосіје био је у свему десна рука Господара
 Митрополита Савве, како у духовној тако у свједској управи у она трудна
 и мучна времена. У години 1758 шилат је државним послом у Русију код
 Императорице Елисавете Петровне, а у августу исте године повратио се
 из Петрограда преко Кијева у Црну Гору, као што његов пасош гласи,
 којег је примио из Петрограда од графа Михаила Воронцова.

Због своје оданости Црној Гори и њеним Господарима Теодосіје
 падне у подозрење код млетачке владе и бегне из Београда 13 фебруара 1768
 преко провидура далматинског и албанског Ђиана Ђито изда строгу
 наредбу, да се Теодосіје не смије нигдје појавити у Бокешком приморју.
 Он је за то вријеме стајао у цетињском манастиру. Године 1786 у седам-
 десетој години свога живота старац Теодосіје зажели видјети своје родно
 мјесто, па се обрати с молбом на тадањег далматинског и албанског прови-
 дура Фрања Талиера, који му по Дукалина и одлуци сената 4 септембра
 поменуте године изда на писмено слободу повратка у своје отачаство.

Од тог времена, па до своје смрти живио је по неколико времена на
 Цетиње, а по неколико у светоуспенском манастиру под Махине.

То је у кратко животопис честитог и заслужног архимандрита Тео-
 досија Мркојевића, којег Господар Митрополит Петар II. онако дивно
 карактерише у свом спјеву „Шћепан Мали.“

Дан и година његове смрти, а тако и мјесто гдје је укопан неизвјесно је.

Василіје Вукотић
 парох барски.

1) У „Просвјети“ за 1891 год. свеска за јануар и фебруар на страни 44 г. Филип
 Радичевић у примједби каже, да је Теодосіје родом из племена Мркојевића барског округа,
 које се овим побија. В. В.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Папска енциклика. Римски првосвештеник не престаје упућивати своје посланице цијелом хришћанском свијету. Тако је и ове године о Петрову дне издао једну енциклику, која се почиње ријечима: „Satis cognitum“... (довољно је познато). Ова посланица садржи 112 цитата из св. писма и црквенијех отаца. У овој посланици разлаже се о уставу цркве и темељној основи јединства, које не обухвата више раздијеленијех скупина, већ читаву јединствену цркву, коју је Исус Христос назвао својом. Да своју науку не извргне разним људскијем тумачењима, изабрао је Христос апостоле, те је тако утемељио вазда живећи, аутентични магистериј. Одриче цркви, да она задире у свјетовне послове и управу владара. Црква је заједништво више од сваког другог, јер црква тежи за надприродном сврхом, а савршено заједништво немогуће је без врховне власти. Христос је за то управу јединствене цркве повјерио св. Петру и његовијем наслѣдницима са супрематом; нема никаквог другог већег ауторитета на земљи, који би имао повластицу непогрешивости у вјерскијем пословима. Нико не смије супрот стављати другу коју епископску столицу римској, чији ауторитет не само да није временит и пролазан, већ је такође снабдјевен потпуном јурисдикцијом. Енциклика заклињује, позивљући све оне, који признају Христа миром божијим и спаситељем, да се придруже, цркви, како ју је Он утемељио. Инглеска црква, која по духу најближе стоји православно-источно, већ је рекла своју на ову папину енциклику. Ево како говоре о томе неки листови Петроградске „Новости“ пишу:

Мисао о јединству цркава по деби је врло симпатична, али се она може остварити једино тако, да се узајамно призна независност цркава. Римском папи могу се указивати почести кад бискупу једне из најстаријих цркава, али се он не може позивати ни на коју непогрешност, ни на јурисдикцију над свима осталим црквама. Римпапа Лав XIII. проглашава за јеретика и расколника свакога владика, који не слуша римску курију. А када тако ради, треба да се окани сваке мисли о споразуму и зближењу. Једно од најважнијих правила англиканске цркве гласи: „римски бискуп нема никаквог права у англиканској цркви!“ Ово правило изречено је више или мање јасно у правилима и уређењу и осталих хришћанских цркава.

У опште римпапина енциклика може се по своме тону и садржини назвати римпалеским политичким програмом. У њој се много говори о божанском учењу Христовом, али се све своди на теорију о неограниченој папиној власти, све је прожето више духом поганским, него ли хришћанским. Саборно наћело, које је основа хришћанству, римпапа Лав просто не признаје, ма да зна да догму о папској непогрешности није прогласио сам папа, него ватикански сабор. То и оно вјечито причање, како је римпапа Христов наслѣдник на земљи, и она разлика у „Вјерју“ јесте и остаје главне сметње за јединство цркава. Па како се тешко може вјеровати да ће се папство оставити својих сањарија и назора, мучно да ће се икада остварити папски снови о уједињењу цркава.“

Париски „L' Esvenment“ вели овако: И цариградска православна црква исто је тако стара као и римска, и у њој се боље него ли у римској цркви сачувало хришћанство из првих вијекова. Папа вели, да је само у цркви спас, и да је та црква само у Риму. На то је папи најбоље одговорио архиепискуп јоркски ријечима, да се папини захтјеви противе св. писму, и да англиканска црква никада неће пристати на оно, што папа хоће.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Србија. (Преустројство учитељске школе у Биограду.) Према донесеном закону у народној скупштини, који је и краљ потврдио, преустројиће се учитељска школа у Биограду. Једна од главних промјена је и та, што ће науковање трајати четири године.

— (Женска учитељска школа у Биограду.) У Србији су се досле спремале женскиње за учитељице у вишим дјевојачким школама. Сада је пак закључком народне скупштине ријешено, да се у Биограду оснује женска учитељска школа, која ће тако бити трећа у Српству. Основа биће за ту школу иста, као што и за мушку, једино ће се у њој учити још женски ручни рад.

Испити у Солунском „Дому Науке.“ Из Солуна у Македонији јављају да су прије десетак дана свршени испити у тамошњој српској школи „Дом Науке.“ Школа је имала ове школске године 4 основна разреда и 2 разреда гимназије са 123 ученика и 7 наставника. На завршном испиту били су међу многобројним свијетом Валија Риза-паша, срп. генер. консул Павловић са особљем консулата и руски ген. консул Иларионов. Успјех ученика показао се сјајан и ове године, тако, да је присутне задовољио. Особито се велики напредак показао у турском језику, што је наравно врло задовољило валију и остале присутне Турке. Валија је држао говор у коме је похвалио труд ђака и наставника и охрабрио их да истрају на том путу.

Статистички подаци о стању пучкога школства у Хрватској и Славонији свршетком школске године 1894/95.

Жупанија дотично град	Површине □ килм.	становника	Колико има школа пучких				На колико □ килм долази и пуч. школа	На колико станов- ника долази 1 пучка школа
			јавних опћних	јавних вјерских	приватних	свега		
Личко-крбавска	6211-4796	190.978	94	—	—	94	66-07	2.031
Модрушко-ријеч.	4879-2511	220.629	134	—	1	135	36-14	1.634
Загребачка	7177-7991	446.723	196	4	1	201	35-71	2.222
Вараждинска . . .	2521-3032	258.066	97	2	—	99	25-46	2.606
Белов.-крижев. . .	5047-5713	267.059	156	—	1	157	32-15	1.701
Пожешка	4930-6830	202.836	167	2	6	175	28-17	1.105
Вировитичка	4807-7920	196.639	134	6	7	147	32-62	1.237
Српјемска	6865-6760	347.022	236	20	12	268	25-61	1.294
Град Загреб	33-686	36.529	10	6	2	18	1-84	2.084
Град Осјјек	56-6245	19.778	8	2	—	10	5-66	1.977
<i>Свега . . . . .</i>	42,531-4484	2,187.255	1,232	42	30	1.304	32-61	1.677
Године 1893/94 било је	42,532-7624	2,186.410	1,210	43	24	1.277	33-39	1.712
Г. 1894/95) више било је (мање	—	—	22	—	6	27	—	—
	—	—	—	1	—	—	0-78	35

— **Чистоћа ваздуха у школи.** Професор Картели у Шкотској увирио се истраживањем о томе, да чистоћа школскога ваздуха не стоји само до мјеста и околине, гдје се школске зграде налазе, него да стоји много и до чистоће школске младежи. Картели је на име пронашао, да код чисте школске дјеце има у литри ваздуха 63, код нечисте 152, у чистим школ. просторима 85, и у нечистим 139 бактерија; затим да их има код најмлађе дјеце 167, код нешто старије 146, и све даље по 76, 69, 68 и 65.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Нове књиге. Са захвалношћу примили смо:

Седам Тајна Новог Зајета од Епископа Силвестра. С руског пре-
вео *Митрофан Ван*, Митрополит Црногорски и Брдски. Цетиње, Државна
Штампарија 1896 г. стр. XIV., 253. Пријеводом ове књиге наша црквено-
богословска књижевност обогатила се једнијем новијем капиталнијем дјелом,
које ће корисно послужити нашим свештеницима, учитељима, па и сваком
хришћанину, који жели да се из ближе упозна са св. тајнама.

Индијске пјесме 1 књига. РАМО. Превео Симо Поповић. Цетиње,
Држ. Штампарија. 1896 стр. 167. Као пошљедица генијалног творачког рада
многијех вијекова у разнијем крајевима свијета поједина народи даду из
своје средине по које дјело, које не губи никад свој значај и на тај начин
постаје својина свију народа. Међу таква дјела долазе индијске поеме
„Рамајана“ и „Махабарата.“ Немачки пјесник Хебел о овијем пјесмама
изражава се: „Ово је поезија за све народе; ово заслужује, да се из
мртвога језика пренесе и спасе у све живе језике; ово је добит за сваку
књижевност. Колико свјезине, колико бујности! Ово је један свијет, који
је давно био и минуо, и који се никада више повратити неће, као и они,
што се у Хомеровим пјесмама огледа и што га свака жива душа и данас
у свијем радостима и жалостима разумије и осјећа.“ Велику је услугу
учинио наш пјесник, обогативши нашу књижевност оваквијем класичнијем
дјелом. О ваљаности пријевода довољно нам јамче преводичеви досадањи
радови, међу које, осим ориџиналнијех већих спјева „Освојење Никшића“
и „Освојење Бара,“ још долази пријевод из „Махабарате“ „Нал и Дама-
јанти“ под пменом „Индијске приче“ још год. 1867. Разумијем, да је умјесно
згодно се користити провинцијализмима, кад што доносимо из народног
живота, али не разумијем, зашто је пјесник у овом свом пријеводу мје-
стимице као нарочито истицао провинцијализме, дочим у оваквом дјелу
општечовјечанског значаја требало је да дође чисти опште-српски књи-
жевни језик, којим пјесник иначе добро влада. Омладино српска, млади и
признати и још непризнати пјесници српски, похитајте овом вјечном врелу
поезије! Читајте ово и овака класична дјела, па ако и иза тога дође вам
надахнуће, да што спјевате — просто вам било!

Успомене из Мог Живота. Написао *Милош Димитријевић*, предсјед-
ник Матице Српске, и т. д. Издала *Марија удова Димитријевићка*, рођена
Гаванска. У Новом Саду. Штампарија Српске књижаре Браће М. Попо-
вића 1896.

Ода Пијемонту од Кардучи. Српски препјевао Ж. Драговић (пре-
штампано из „Луче“). Цетиње. Државна Штампарија. 1896.

Бранково коло за забаву, поуку и књижевност, власник и уредник Наја Марковић Адамов. II. У Ср. Карловцима, 27 јунија (9. јулија) 1896. бр. 26. На великом формату са 801—832 стр. Садржај: Драг. Ј. Илић: У очи Бидова дне 1896. (Пјесма) — Стеван Милијевић: Стрижено кумство 2. (Приповијетка). (Крај). — Alphonse Daudet: Лијепа Ниверњанка 2. (Историја једног старог брода). — Sebök Zsigmond (Др. Ј. Е.): Замка (Приповијетка). — Тура Вукићевић: Немања. — Ковчежић: Књижевне биљешке. Просвјетни и друштвени гласник. Лица. Читуља († Манојло Ђорђевић Призренац).

ОТВОРЕНО ПИСМО.

Господину М. Ц.

У нашој „Просвјети,“ свеска 5. на тек. год. на страни 274—275. са особитим задовољством читао сам ваш опис њеких старинских цркава у Грбљу. Ја иначе такође вазда са пријатношћу читам све, што ви о нашим старицима пишете; јер у тима описима износите врло лијепих података за нашу црквену и народњу историју.

Знамо, да се је духовна власт црногорских Митрополита простирала на Боку све, докле је она потпала под Аустрију. Још даје знамо, да су у Крусовољу Господара Ивана Црнојевића означене биле и границе између Црне Горе и Млетачке Републике. Ове границе с Црном Гором заједно обухватале су општине: Грбља, Махине, Браиће и Поборе.

У народу по Приморју постоји предање, да су вишеречене приморске општине, још за вријеме владе Господара Митрополита Данила Петровића Његоша заједно биле с Црном Гором. Ово предање тврди се тијем, што се приповиједа, да су Грбљани, Побори, Браићи и Махине заједно с Црногорцима учествовали противу Турака у боју на Царевоме Лазу.

Ви у цитираноме вашем опису наводите, да се је Раде Љепавић из Грбља са својим побратимом Вуком Мирковићем, такође Грбљанином, 1712 год. на Цареву Лазу борио противу Турака, ње је — велите — погинуо са још 70 Грбљана. И ја сам из предања слушао, да је знатни број Грбљана погинуо на Цареву Лазу, међу којима прича се, да је погинуо и одлични јунак барјактар Батрић Бајковић из Грбља.

И ако ја нимало не сумњам о истини овога народњегача причања, али нигда нијесам имао прилику да то његод записато читам, докле сам то видео у вашем више цитираноме опису.

Зато мене бисте особито обвезали, кад бисте имали доброту одговорити, па било засебнијем писмом преко славнога уредништва „Просвјете,“ или овијем путем јавно: јесте ли ви сну биљешку за учешће Грбљана на Цареву Лазу 1712. год. узели из предања народњегача, или сте то негђе нашли записато међу старицима?

У очекивању вашегача одговора остајем са особитим поштовањем

Цетиње, 14. Јулија 1896.

Ваш доброжелатељ

М. М. Б.